

Eveliina Hassinen

Jenna Lensu

”Mut se tosiaan auttaa ihmisiä,
tuo tukihenkilö”

Jälkihuoltonuorten kokemuksia
ammattillisesta tukihenkilötoiminnasta

Opinnäytetyö
Kansalaistoiminta ja nuorisotyö

Marraskuu 2015

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

		Opinnäytetyön päivämäärä 17.11.2015
Tekijä(t) Eveliina Hassinen & Jenna Lensu		Koulutusohjelma ja suuntautuminen Kansalaistoiminta ja nuorisotyö
Nimeke ”Mut se tosiaan auttaa ihmisiä, tuo tukihenkilö” Jälkihuoltonuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta		
Tiivistelmä Tutkimuksessamme tarkastelemme ammatillista tukihenkilötoimintaa jälkihuollossa olevien nuorten silmin. Haastattelimme nuoria, joilla jälkihuollon tukitoimena on ammatillinen tukihenkilö tukemassa itsenäistymisprosessissa. Tavoitteenamme oli nimenomaan kuulla asiakkaiden, eli nuorten mielipide toiminnasta ja sen toimivuudesta. Opinnäytetyömme tilaajana on yksityinen avo- ja sijaishuoltopalveluita tuottava Pohjois-Savossa sijaitseva yritys, jonka yhtenä palveluna on myös ammatillinen tukihenkilötoiminta. Pyrimme tutkimuksessamme selvittämään, millaisia kokemuksia nuorilla on ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta ja kuinka nuoret haluaisivat parantaa toimintaa. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jossa olemme käyttäneet menetelmänä teemahaastattelua. Haastattelimme viittä nuorta, jotka olivat opinnäytetyömme tilaajan asiakkaina. Haastattelemamme nuoret kokivat ammatillisen tukihenkilötoiminnan tärkeäksi ja tukihenkilösuhteensa kannattelevaksi tekijäksi heidän ollessaan itsenäistymisen kynnyksellä. Ammatillinen tukihenkilö koettiin turvalliseksi aikuiseksi, jolta saadaan apua ja tukea arjen vaikeissa hetkissä. Tukihenkilöä ei pidetty viranomaisena, vaan lähinnä kaverina. Nuoret haluaisivat kaikkien tietävän mitä ammatillinen tukihenkilötoiminta on ja mitä siinä tehdään. Tämän lisäksi nuoret halusivat lisää yhteistä aikaa oman tukihenkilönsä kanssa, esimerkiksi tukihenkilön laajempien työtuntien puitteissa tai yhteisen lomamatkan muodossa.		
Asiasanat (avainsanat) Lastensuojelu, avohuolto, jälkihuolto, itsenäistyminen, ammatillinen tukihenkilötoiminta		
Sivumäärä 39 + 3	Kieli suomi	URN
Huomautus (huomautukset liitteistä)		
Ohjaavan opettajan nimi Hanne Salovaara-Pitkänen		Opinnäytetyön toimeksiantaja Yksityinen lastensuojelun avo- ja sijaishuollon palveluita tuottava yritys

DESCRIPTION

		Date of the bachelor's thesis 17 November 2015
Author(s) Eveliina Hassinen & Jenna Lensu	Degree programme and option Civic Activities & Youth Work	
Name of the bachelor's thesis "But he really helps people, that support person" Experiences of young people in after care about professional support activity		
Abstract <p>In our thesis, we are interested in professional support person's role as young people see it. We interviewed young people who are in a support relationship with a professional support person as part of their after care. They all are starting their own independent life and need support for handling the obstacles that they face. The aim of our thesis was to find out what young people thought about the activity and whether it was working for them as a support or not.</p> <p>Our thesis was assigned by a private corporation that provides open child welfare and foster care services and is located in Northern Savonia. Professional support person activity is one of their services. Our research problems are what kind of experiences young people in after care have of professional support person activity and how young people would change the activity if they could. Our thesis is a qualitative study in which we used theme interviews as our data collection method. We interviewed five young people who were our partner's clients.</p> <p>The young people whom we interviewed had experienced that professional support person activity was an important support as they were trying their wings out in the adult life. The support person was experienced as a reliable adult who can give advices and help when young people needed it. Professional support person was more like a friend to them than an authority. When we asked the young people's opinions on what they wanted to improve, they wanted to have more time with their own support persons. They also wanted to bring this work form known to all public so that they wouldn't have to explain to their close ones what they do with their support persons.</p>		
Subject headings, (keywords) Child welfare, open care, after care, independent, professional support person and activity		
Pages 39 + 3	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Hanne Salovaara-Pitkänen	Bachelor's thesis assigned by Private corporation which provides open care child welfare and foster care services	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELU	2
2.1	Lastensuojelusta yleisesti.....	2
2.2	Lastensuojelun avohuolto	4
2.3	Lastensuojelun jälkihuolto.....	6
2.3.1	Psykososiaalinen tukeminen	7
2.3.2	Asumisen tukeminen.....	8
2.3.3	Taloudellinen tukeminen	8
2.3.4	Koulutuksen, työn ja harrastamisen tukeminen	9
2.3.5	Läheisverkoston tukeminen	10
2.3.6	Jälkihuollon päättymisen ja arvioiminen.....	10
3	TUKIHENKILÖTOIMINTA.....	11
3.1	Tukihenkilötoiminnan tavoitteet ja arviointi	11
3.2	Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta.....	12
3.3	Ammatillinen tukihenkilötoiminta.....	13
4	AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA TUKIHENKILÖTOIMINNASTA	15
5	TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUKSEN KUVAUS	16
5.1	Tutkimusongelmat	16
5.2	Tutkimuksen kohde ja kohdejoukko.....	17
5.3	Aineiston keruu.....	17
5.4	Haastatteluiden toteutus.....	19
5.5	Aineiston analyysi	20
6	TULOKSET	22
6.1	Nuoret kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta.....	23
6.1.1	Nuorten kokemuksia tukihenkilöstä	23
6.1.2	Nuorten kokemuksia toiminnasta	28
6.2	Nuorten kehittämisehdotuksia ammatilliseen tukihenkilötoimintaan	29
6.2.1	Nuoret parantaisivat toiminnan tunnettavuutta.....	30
6.2.2	Nuoret toivoisivat tukihenkilön olevan enemmän käytettävissä	32
7	POHDINTA	33
	LÄHTEET	37

LIITE/LIITTEET

- 1 Motivointikirje tilaajan asiakkaille
- 2 Tutkimuslupalomake
- 3 Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Lastensuojelulla on nykypäivänä suuri rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Kun lastensuojeluun panostetaan riittävän paljon ja tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, voidaan tukitoimilla estää lapsen tai nuoren yhteiskunnasta putoaminen, jolloin pitkäaikaiset lastensuojelun kustannukset pienenevät. Parhaassa tapauksessa laadukas lastensuojelu ja sen hyvin hoidettu jälkihuolto turvaavat lapsen ja nuoren kehityksen hyvinvoivaksi ja tasapainoiseksi aikuiseksi, joka kykenee osallistumaan yhteiskuntaan ja olemaan aktiivinen kansalainen. Lastensuojelun jälkihuolto antaa sijaishuollon piiristä pois siirtyville nuorille tukea ja neuvoja luotettavalta aikuiselta, jonka kanssa lapsi tai nuori oppii sosiaalisia taitoja ja voi siten integroitua takaisin yhteiskuntaan.

Jälkihuolto on suuressa roolissa varsinkin silloin, kun nuori on itsenäistymisen kynnyksellä muuttamassa omaan asuntoon pitkän sijoitushistoriansa jälkeen. Tässä elämän vaiheessa moni nuori tarvitsee luotettavan aikuisen tukea. Tähän tarpeeseen vastaa ammatillinen tukihenkilö. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on nuori ja laajeneva toimintamuoto, josta yhä useampi nuori saa apua. Ammatillinen tukihenkilö auttaa nuorta itsenäistymisessä ja siihen liittyvissä arjen asioissa. Tällaisen toiminnan laajenemisen seurauksena on syytä selvittää, millaisena nuoret näkevät tukihenkilötoiminnan, tukihenkilönsä ja olisiko toiminnassa jotain mitä voisi kehittää.

Tutkimuksessamme keskityimme tarkastelemaan tukihenkilötoimintaa asiakkaiden, eli lasten ja nuorten näkökulmasta. Keräsimme tietoa siitä, millaisia kokemuksia lastensuojelun jälkihuollon asiakkailla on ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta, sekä selvitimme, millaisia kokemuksia nuorilla on omista tukihenkilöistään. Sen lisäksi, kartoitimme nuorten näkökulmasta mahdollisia kehittämisen paikkoja ammatillisessa tukihenkilötoiminnassa ja tukihenkilösuhteessa. Tutkimuksemme tutkimusongelmia oli kaksi ja ne olivat:

1. Millaisia kokemuksia jälkihuoltonuorilla on ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta?
2. Miten jälkihuoltonuoret kehittäisivät ammatillista tukihenkilötoimintaa?

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelusta yleisesti

Suomessa lastensuojelua ohjaa nykypäivänä hyvin vahvasti lastensuojelulaki. Lastensuojelulain avulla pyritään varmistamaan lapselle erityinen suojelu suhteessa omiin vanhempiinsa sekä yhteiskuntaan niin, että se ohjaa kaikkia viranomaisten toimenpiteitä. Lastensuojelulain uudistuttua vuonna 2007, Suomen lastensuojelussa korostui vielä enemmän periaate lapsen edun tavoittelusta, sekä viranomaisen merkitystä vanhempien kasvatustehtävän tukemisessa. (Aer 2012, 1,32–33.) Vanhemmilla tai huoltajilla on aina ensisijaisesti vastuu lapsen hoivasta ja huolenpidosta, lastensuojelu pyrkii tukemaan tarvittaessa tätä kasvatustyötä.

Lastensuojelun tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle tasapainoinen ja turvallinen kasvuympäristö ja lapsuus. Lapsella tulee olla mahdollisuus kehittyä monipuolisesti ja hänellä on mahdollisuus erityiseen suojeluun, sillä jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen elämään. (Lastensuojelun käsikirja 2014; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2010.) Lastensuojelulla on kolme keskeistä tehtävää: lapsen elinympäristöön vaikuttaminen, vanhempien tukeminen ja varsinainen lasten suojelutehtävä (Lastensuojelun käsikirja 2014). Lastensuojelu on suurelta osin käytännössä tehtävää työtä, jossa pääosassa on saada lapselle ja hänen perheelleen tarvittava apu ja tuki (Bardy 2011, 41–42).

Lastensuojelun ydin on perustoiltaan yksinkertainen, se pyrkii suojelemaan lapsen terveyttä ja kehitystä sekä vastaavasti poistamaan näitä vaarantavat tekijät. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu ja sitä toteutetaan niissä tapauksissa, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun keinoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Kuitenkin millaisiin lastensuojelullisiin toimiin kunta voi ryhtyä, on riippuvainen suoraan

kunnan lastensuojeluun varaamista määrärahoista. (Räty 2015, 9.) Usein määrärahojen ollessa pienet, karsitaan ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä ja satsataan enemmän jo olemassa oleviin lastensuojelullisiin ongelmiin. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Tällainen ehkäisevä lastensuojelu korostaa varhaisen puuttumisen tärkeyttä. Sosiaalihuollon viranomaisten tulee puuttua tilanteisiin ennen kuin ne muodostuvat ongelmiksi jotka vahingoittavat lasta tai perhettä. (Räty 2015, 21.)

Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Tämä säädös pyrkii korostamaan, sitä että lastensuojelulla pyritään ennaltaehkäistä ongelmia, ennen niiden syntymistä sekä varmistaa toimenpiteillä ettei lapsen kehitys vaarannu millään tapaa. Ennaltaehkäisy voi tarkoittaa niin lastensuojeluviranomaisen puuttumista ja auttamista perheen sisällä oleviin mielenterveysongelmiin, taloudellisiin- ja päihdeongelmiin. Oleellista on, että toimitaan riittävän varhain ja tarpeen mukaisin keinoin. (Räty 2015,8-9.)

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Vaikka lastensuojelussa on säädetty, että avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia keinoja lapsen ja perheen auttamiseksi, ei se päde tilanteissa, jossa voidaan nähdä niiden selkeä riittämättömyys ja ettei nämä toimenpiteet auta ongelman ratkaisussa (Räty 2015, 9).

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle muun muassa tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Lisäksi on huomioitava seuraavia tekijöitä: mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito sekä turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus. Lapselle on turvattava mahdollisuus itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen kasvamiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta täytyy ottaa huomioon. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen etua ei voi kuitenkaan määritellä yleisesti, vaan se on aina yksilökohtainen, johon vaikuttavat kulloinkin lapsen elämässä vallitsevat asiat ja olosuhteet. Näitä asioita ovat esimerkiksi vanhempien kyky vastata lapsen huolenpidosta. Lapsen etua tarkastellessa tulee ottaa moni asia huomioon ja tiedostaa näiden asioiden vaikutus lapsen tulevaisuuteen. (Räty 2015, 9.)

2.2 Lastensuojelun avohuolto

Lastensuojelun asiakkuuden alkaminen viestii siitä, että lapsen tai hänen perheensä tilanne vaatii ulkopuolista apua, kuten lastensuojelun sosiaalityötä ja tukitoimia. Asiakkuuden alkamiseen johtavat syyt vaihtelevat lievistä haastaviin ja lastensuojelu pyrkii turvaamaan kaikissa tilanteissa lapsen edun tilanteeseen sopivin tukitoimin. Avohuollon tukitoimet ovat monimuotoisia ja eri kunnat järjestävät niitä eri tavoin.

Ammatillista tukihenkilötoimintaa toteutetaan avohuollon tukitoimena mutta sitä käytetään myös osana jälkihuoltona. Lastensuojelua tulee ensisijaisesti toteuttaa avohuollon tukitoimien kautta, mutta vain niin kauan kuin ne riittävät turvaamaan lapsen hyvinvoinnin. Mikäli avohuollon tukitoimet eivät riitä takaamaan lapsen hyvinvointia ja edun täyttymistä, täytyy siirtyä järeämpiin tukikeinoihin kuten lapsen kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Avohuollon toimenpiteet ovat aina perheelle vapaaehtoisia vastaanottaa, mutta mikäli viranomainen kokee, että lapsen vahingoittuvan, joko kehitykseltään tai terveydeltään, voi hän toimia ilman lapsen tai huoltajien suostumusta. Kuitenkin mikäli toimitaan ilman lapsen ja huoltajan suostumusta, tulee toimenpiteelle olla suuremmat perustelut kuin mikäli toimenpiteet suoritettaisiin kaikkien osapuolten suostumuksella. Ilman lapsen ja huoltajien suostu-

musta voi lastensuojelun viranomaisen toteuttaa vain kiireellisen sijoituksen ja huostanoton, muut toimenpiteet vaativat aina asiakasperheen suostumuksen. (Aer 2012, 65.)

”Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä lain mukaisiin avohuollon tukitoimiin viipymättä, jos lapsen terveys tai kehitys vaarantuvat kasvuolosuhteiden tai lapsen oman käyttäytymisen vuoksi. Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa.” (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kuntien on järjestettävä lain mukaan lastensuojelua, mutta kuitenkin avohuollon tukitoimien järjestämistä ei ole laissa kovin tarkoin määritelty. Lastensuojelulaki ei velvoita mitään toimia kunnan on järjestettävä. Kuitenkin tietyissä kunnissa avohuollon tukitoimiin on kunnan asukkailla subjektiivinen oikeus, ilman lastensuojelun asiakkuutta. Jokainen kunta voi itse määrittellä, millaisia avohuollon tukitoimia tarjoavat. (Aer 2012, 71.) Esimerkiksi jokainen kunta ei tarjoa ammatillista tukihenkilötoimintaa avohuollon tukitoimena.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, tuki ammatin ja asunnon hankinnassa, tuki työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä; tukihenkilö tai -perhe, perhetyötä, koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoidon. (Räty 2015, 318.) Tämä luettelo tukitoimista ei kuitenkaan ole absoluuttinen totuus, vaan jokainen kunta voi halutessaan tarpeen mukaan lisätä tukimuotoja. Lista on laadittu lastensuojelulakiin esimerkiksi, josta voitaisiin löytää jokaiselle perheelle sopivin mahdollinen tuki. (Aer 2012, 72.) Nämä valitut tukitoimet perusteluineen ja tavoitteineen kirjataan lastensuojelun asiakkuuden alkaessa asiakkuussuunnitelmaan ja näiden tavoitteiden edistymistä ja toteutumista seurataan.

Avohuollossa olevien lasten ja nuorten määrä on kokoajan kasvanut, sillä vuonna 2013 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli noin 87 200 lasta ja nuorta. Tämä on 7 prosenttia enemmän kuin vuonna 2011. (THL 2013.) Avohuollon asiakkuuksien kasvun myötä on relevanttia tutkia avohuollon keinoja ja vaikuttavuutta asiakaslähtöisesti.

Avohuollon tukitoimien tavoitteena on parantaa lapsen, sekä hänen perheensä hyvinvointia monin eri keinoin. Kun lastensuojelun tarve oleelliselta osin johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisoloihin tai asunnon puuttumisesta tai kun mainitut seikat ovat oleellisena esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle, kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto. Riittävä taloudellinen tuki ja asuminen on järjestettävä myös jälkihuollon piirissä olevalle lapselle tai nuorelle, jos hänen kuntoutumisensa sitä edellyttää. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Tämän lain mukaan kunnan on järjestettävä tarvittavat palvelut lapsen kehityksen ja terveyden kannalta, mutta se mitkä toimet ovat tarpeellisia, arvioi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Se mitkä palvelut kunta kunkin lapsen ja tämän perheen tukemiseksi järjestää, riippuu siitä mitä sosiaalityöntekijä päättää. (Aer 2012, 73.)

2.3 Lastensuojelun jälkihuolto

Lastensuojelun jälkihuoltoa toteutetaan viimeisenä osana laissa määrättyä lastensuojelua. Jälkihuolto on suunnattu niille nuorille, jotka ovat lastensuojelun toimenpiteenä olleet joko huostaanotettuna tai sijoitettuna kodin ulkopuolelle vähintään kuuden (6) kuukauden ajan. (Räty 2007, 391.) Kuten lastensuojelulaissa (417/2007) säädetään, on jälkihuolto järjestettävä myös avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin.

Tällaiset lapset ja nuoret ovat oikeutettuja yhteiskunnan huolenpitoon, jossa heille turvataan toimintakyky ja aikuisuuteen kasvaminen. Jälkihuollolla pyritään turvaamaan myös nuoren itsenäistyminen, jota tuetaan avohuollon tukitoimien kautta. Jälkihuolto järjestetään aina siinä laajuudessaan, kuin se on tarpeellista lapsen ja nuoren hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamiseksi. Jälkihuolto on subjektiivinen, eli kunta ei voi evätä keneltäkään sen saamista esimerkiksi määrärahaperustein, mutta nuoren ei ole kuitenkaan pakko ottaa jälkihuoltoa vastaan, sillä se on aina nuorelle vapaaehtoista. (Räty

2007, 391.) Jälkihuollon tarve arvioidaan ennen päätöstä siitä, onko lapsen tai nuoren perusteltua saada jälkihuoltoa. Tätä arviota tehdessä otetaan huomioon lapsen tai nuoren ikä, mahdolliset erityiset ja yksilölliset tarpeet. Jälkihuoltoa ei voida kieltää lapselta tai nuorelta ilman tarpeen arviointia, vaan tarve on aina tutkittava ennen kuin oikeus jälkihuoltoon voidaan evätä. (Räty 2015, 603.) Jälkihuoltosuunnitelman tekemisestä vastaa lapsen tai nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka arvioi millaista erityistä tukea ja apua lapsi tai nuori tarvitsee sekä millaisia tukimuotoja on mahdollista käyttää (Aer 2012, 96).

Jälkihuolto voi pitää sisällään esimerkiksi taloudellisen tuen järjestämistä, ammatillisen sosiaalityön tarjoamista ja järjestämistä. Jälkihuoltoa toteutetaan aina avohuollon tukitoimien kautta. Jälkihuollon sisällöstä päättää aina nuoren asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Jälkihuollossa on mahdollisuus käyttää erilaisia tukimuotoja, joita avoamme myöhemmin. Kaikki toimenpiteet tehdään sen mukaan kuin on lapsen ja nuoren kannalta riittävää ja tarpeellista. (Räty 2007, 391.) Jälkihuolto ei saa kuitenkaan merkitä nuoren holhoamista vaan sen tarkoitus on nuoren itsenäistymisen tukeminen. Jos lapsi palaa asumaan huoltajiensa luo, sosiaalilautakunnan on tuettava häntä ja hänen perhettään tilanteeseen sopeutumiseen sekä seurattava lapsen ja hänen perheensä olojen kehittymistä. (HE 252/2006.)

Sijaishuollon jälkeen tulee lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen varmistettava, että lapsi saa riittävät valmiudet itsenäistymiseen. Itsenäistymistä oleellisesti tukevia tekijöitä ovat asumisen järjestäminen ja huolehtiminen niin koulutuksesta, kuin toimeentulostakin. Jälkihuolto voi tarpeen tullen sisältää myös vanhemmuuden tukemista ja lapsen kasvatuksesta vastaaville henkilöille annettavia taloudellisia tukia tai muita tarvittavia palveluita. (Räty 2007, 391,394.)

2.3.1 Psykososiaalinen tukeminen

Jälkihuoltonuori saa psykososiaalista tukea tapaamalla sosiaalityöntekijää ja mahdollisesti muuta jälkihuollon ohjaajaa säännöllisesti. Kahden keskisissä keskustelussa ja yhteisissä käynneissä nuori saa tukea hänelle vaikeissa arjen asioissa, kuten virastoissa asioimisessa. Nuoria tuetaan luomaan ja ylläpitämään omia verkostoja, kuten harrastuksia. Nuoria voidaan myös ohjata erilaisten vertaisryhmien pariin jos näyttää siltä,

että nuori voisi hyötyä niistä. Psykososiaaliseen tukeen kuuluu myös nuoren ohjaaminen kunnallisiin palveluihin joita nuori voi tarvita, kuten sosiaali- ja terveystalveluihin tai työ- ja elinkeinotoimistoon. (Laaksonen 2004, 27–30.)

2.3.2 Asumisen tukeminen

Nuoren itsenäistymistä tukeessa on isossa roolissa nuoren asumisen tukeminen. Jälkihuollossa olevilla nuorilla on oikeus kotikunnan järjestämään asuntoon jälkihuollon ajaksi (Räty 2007, 204). Se, millaiseksi asumisjärjestely muodostuu, riippuu vahvasti nuoren tuen tarpeesta sekä määräst. Nuoren on mahdollista muuttaa vuokra-asuntoon, tuettuun asuntoon, jatkaa asumista sijaishuoltoapaikassaan täysi-ikäistymisen jälkeen tai jopa muuttaa takaisin vanhempinsa luokse. (Laaksonen 2004, 31–36.)

Tuettu asuminen tarkoittaa sitä, että nuori ei vielä asu täysin itsenäisesti vaan saa tukea mm. asumisohjaajalta. Nuori voi olla kirjoilla sijaishuoltoapaikassaan ja asua sen välittömässä läheisyydessä, saaden edelleen tukea ja apua sijaishuoltoapaikastaan. Toinen vaihtoehto on tukiasunto, jossa asuessaan nuori saa säännöllistä ja konkreettista tukea arkipäivän asioissa, kuten kodinhoidossa, ruuanlaitossa tai rahankäytössä. (Laaksonen 2004, 31–36.) Nuorille tarkoitettua tuettua asumista ja tukiasuntoja on muun muassa Nuorisosäätiöllä, Nuorisoasuntoliitolla, Nuorten Ystävät ry:llä, Silta-valmennuksella sekä eri settlementeilla (Lastensuojelun käsikirja 2014).

2.3.3 Taloudellinen tukeminen

Huostaanotetulle, sijaishuoltoon sijoitetulle lapselle kertyy itsenäistymisvaroja, tämän itsenäistymistä varten koko sijoituksessa olon ajan. Lapsen itsenäistymisvaroihin kertyy kuukausittain vähintään 40 % hänen tuloistaan, korvauksistaan ja saamisistaan jotka on määritelty asiakasmaksulain 14 §:ssä. (Lastensuojelulaki 471/2007; Saastamoinen 2010, 130–131.) Tällaisia etuuksia ovat esimerkiksi eläkkeet, elinkorot, elatusavut (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 734/1992). Lapsilisää ei kuitenkaan oteta huomioon lapsen tuloissa. Jos lapsella ei ole asiakasmaksulaissa määriteltyjä tuloja, joista itsenäistymisvaroja voisi kartuttaa, on sosiaalihuolto silloin vastuussa lapsen tai nuoren tukemisessa liittyen asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen. Tämä pätee myös silloin, jos lapsen tai nuoren itsenäistymisvarat ovat riittämättömät. (Lastensuojelulaki 471/2007; Saastamoinen 2010, 130–131.)

Jos taloudellisen tuen saanti, toimeentulotuen avulla, on ainut sosiaalityöntekijän ja itsenäistyvän nuoren välinen kontakti, on sosiaalityöntekijän tärkeää jaksottaa tuki riittävän useasti saatavaksi. Tällöin sosiaalityöntekijä voi edellyttää tuen saantiin käyntejä luonaan, jotta sosiaalityöntekijä voisi keskustella tarpeeksi usein nuoren kanssa tämän asioista sekä tutustua nuoreen ja hänen elämäntilanteeseensa. (Laaksonen 2004, 42)

Sosiaalitoimella on velvollisuus huolehtia siitä, että itsenäistymisvarat käytetään oikeasti itsenäistymistä tukeviin asioihin, kuten esimerkiksi oman asunnon kalustukseen, opiskelukustannuksiin, ajokortin hankinta tai muut perustellut menot (Saastamoinen 2010, 131–132). Lastensuojelulain (471/2007) mukaan sosiaalitoimella on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksun ajankohta. Ellei varojen maksamatta jättämiselle ole perusteltuja syitä, kuten epäily siitä ettei rahoja käytetä oikeaan tarkoitukseen, on tarkoituksen mukaista, että varat maksetaan lapselle tai nuorelle joko sijoituksen päätyttyä tai tämän täyttäessä 18 vuotta. Lopullisesti varat on maksettava viimeistään kun nuori täyttää 21 vuotta.

2.3.4 Koulutuksen, työn ja harrastamisen tukeminen

Laaksonen (2004, 36–39) mukaan itsenäistyvillä nuorilla on haasteita saada suoritettua toisen asteen opinnot loppuun jälkihuollonaika ilman selkeää tukea ja kannustusta. On tärkeää luoda nuorelle sopiva tukiverkosto, johon voi kuulua esimerkiksi koulun kuraattori, opinto-ohjaaja ja työvoimatoimiston työntekijä. He tietävät paikkakunnan opiskelu- ja työmahdollisuudet ja voivat siten motivoida nuorta suorittamaan koulunsa loppuun sekä auttaa työnhaussa tai työharjoittelupaikan hankinnassa koulun päätyttyä. Säännöllinen harrastaminen yhdessä muiden kanssa laajentaa nuoren sosiaalisia verkostoja ja parantaa vuorovaikutustaitoja, joita tarvitaan itsenäisessä elämässä. Harrastaminen mahdollistaa myös onnistumisen kokemusten saannin, jotka lisäävät nuoren voimavaroja. Harrastusten säännöllisyys auttaa nuorta elämänhallinnassa, sillä se rytmittää arkea. (Laaksonen 2004, 39–40.)

2.3.5 Läheisverkoston tukeminen

Nuoren hyvinvointiin suuresti vaikuttaa myös hänen lähiverkoston hyvinvointi, erityisesti sisarusten tai biologisten vanhempien. Siksi, jotta voidaan auttaa nuorta, tulee auttaa myös nuoren lähipiiriä. Jälkihuollon yksi osa-alue on tukea jälkihuollossa olevan nuoren vanhempia, huoltajia tai muita henkilöitä, jotka nuoren kasvatuksesta vastaavat. Tämä tuki korostuu erityisesti silloin, kun lapsi on sijoituksen päättyessä muuttamassa takaisin jonkun edellä mainituista luokse. Tuki voi olla taloudellista tai huoltajille järjestettyä avohuollon tukea, kuten esimerkiksi perhetyö. Näillä tukitoimilla pyritään mahdollistamaan vanhempien hyvinvointi ja tukea heitä kasvatustehtävässään niin, että nuoren on mahdollista palata kotiin asumaan. (HE 252/2006).

2.3.6 Jälkihuollon päättyminen ja arvioiminen

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuvan asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Jälkihuoltovelvoite voidaan keskeyttää myös silloin, kun 12 vuotta täyttänyt lapsi kieltäytyy ottamasta vastaan jälkihuoltopalveluiden tai jälkihuoltoon liittyviä tukitoimia. Kun kyseessä on alaikäinen lapsi, on näissä tilanteissa sosiaaliviranomaisten kuultava myös lapsen huoltajaa, koska sekä lapsella ja hänen huoltajallaan on puhevalta lasta koskevissa asioissa. Mikäli kieltäytymiseen päädytään, voi jälkihuollon tarve syntyä kuitenkin myöhemmin. Lapsella ja hänen huoltajallaan säilyy edelleen kieltäytymisen jälkeen subjektiivinen oikeus jälkihuoltoon, ja he voivat myöhemmin hakea jälkihuollollista tukea. (Räty 2007, 394–395.) Jälkihuollon päättyessäkään ei itsenäistymisvaiheessa olevaa nuorta voida jättää ilman minkäänlaista tukea. Nuoren sosiaalityöntekijän tulee jälkihuollon päättyessä opastaa nuorta käyttämään muita kunnan järjestämiä palveluita ja tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Jälkihuollon päättyessä tulee arvioida se, miten jälkihuolto nähdään kyseisen nuoren kohdalla onnistunut. Jälkihuoltoa arvioidaan erilaisten dokumenttien, palautteiden ja havaintojen perusteella. Palautteen antajina toimivat itse asiakkaat, eli jälkihuollossa olevat nuoret sekä muita jälkihuoltoon osallistuneet toimijat. Myös sosiaalityöntekijän oman työn arviointi on tärkeä osa jälkihuollon arviointia (Laaksonen 2004, 47–48.)

3 TUKIHENKILÖTOIMINTA

3.1 Tukihenkilötoiminnan tavoitteet ja arviointi

Nuotion & Miettisen (2011, 192) mukaan tukihenkilötoiminta voidaan laskea sosiaalisen vahvistamisen menetelmäksi, jonka avulla voidaan parantaa yksittäisen nuoren hyvinvointia, elämässä tarvittavia taitoja sekä lisätä nuoren osallisuutta omassa elämässään. Lastensuojelun käsikirja (2014) määrittelee tukihenkilötoiminnan tarkoituksiksi tukea lapsen kasvua ja kehitystä arkisilla asioilla. Lapsen tai nuoren tarpeiden mukaisesti tukihenkilö voi esimerkiksi kuunnella lapsen tai nuoren huolia. Hän voi myös kannustaa tuettavaa kokeilemaan uusia harrastuksia.

Korhonen (2005, 21–24) kertoo, että ennen tukisuhteen alkamista, asetetaan tukisuhteelle yhteiset tavoitteet yhdessä tuettavan lapsen tai nuoren, hänen perheensä, tukihenkilön ja sosiaalityöntekijän kanssa. Tällaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi nuoren syrjäytymisen ehkäisy tai itsenäistymisen tukeminen. Toiminta tukihenkilön kanssa tulisi olla mahdollisimman tarkoituksenmukaista, niin että toiminta esimerkiksi parantaa nuoren sosiaalisia taitoja. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Näitä tavoitteita voidaan tarkastella vuosittain sosiaalityöntekijän järjestämissä tapaamisissa (Korhonen 2005, 21–24). Tukihenkilötoiminta on siis suunnattu nuorille, jotka hyötyvät turvallisen ja tasapainoisen aikuisen läsnäolosta sekä luottamuksellisesta vuorovaikutussuhteesta. Tarve tuelle voi johtua hyvin erilaisista syistä, kuten esimerkiksi vaikeudet perhe-elämässä, vanhempien psyykkiset tai sosiaaliset ongelmat, koulunkäynnin ongelmat, yksinäisyys tai harrastuksen puute tai seurusteluun liittyvät ongelmat. (Nuotio & Miettinen 2011, 191–203.)

Tukihenkilötoiminnassa tuettava ja tukihenkilö voivat tavata lapsen omassa elinympäristössä yhteisen tekemisen tai harrastuksen merkeissä. Tapaamiset ovat noin 1-2 tunnin mittaisia esimerkiksi viikon tai kahden välein. Tarvittaessa nuorta tavataan useammin tai vastaavasti nuoren voimavarojen ja pärjäämisen lisääntyessä harvemmin ja lyhemmän aikaa. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Syrjäsen toim. (2010, 9) mukaan tuettavan nuoren kanssa voi harrastaa tai keskustella mieltä painavista asioista. Tämän vuoksi on tärkeää että tukihenkilöllä on aikaa keskustella ja kuunnella, olla luotettava aikuinen joka on todella kiinnostunut nuoren hyvinvoinnista.

Nuori joka muuttaa asumaan itsenäisesti, tarvitsee usein asunnon lisäksi myös turvallisen ja luotettavan aikuisen tukea itsenäisempään elämään. Tukihenkilöä tarvitaan jos lähiverkostosta ei löydy nuorelle riittävää tukea. On yleensä tarkoituksenmukaista järjestää nuorelle tukihenkilö jos alaikäisen itsenäistä asumista tuetaan lastensuojelun avo- huoltona. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Itsenäisyyden kynnyksellä oleva nuori tarvitsee usein vahvaa tukea, johon tukihenkilötoiminta voi vastata. Nuotio & Miettinen (2011, 191–192) vahvistavat, että tukihenkilötoiminta parantaa tuettavan elämäntaitoja ja nuoren osallisuutta omassa elämässään niin, että syrjäytymisen riski pienenee.

Tukisuhde voi päättyä useista eri syistä. Ideaalisia tilanteita ovat kun lapsen tai nuoren perheen tilanne on edistynyt riittävästi tai nuori on itsenäistynyt niin paljon, ettei tukihenkilöä enää tarvita. Viimeistään tukihenkilösuhde päättyy kuitenkin nuoren täyttäessä 21 vuotta. Tukisuhteen päättyessä sosiaalityöntekijä kutsuu koolle tapaamisen, jossa käydään läpi se, mitä tukisuhde on antanut lapselle tai nuorelle. (Korhonen 2005, 21–24.)

3.2 Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta

Korhonen (2005, 7) kertoo, että vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan ihmisen halua toimia kanssaihmisten ja elinympäristönsä hyväksi ilman rahallista korvausta. Lastensuojelun tukihenkilötoimintaa toteutetaan nykyään pääasiassa vapaaehtoistyönä, jonka avulla pyritään edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia. Työn kautta ollaan tukena nuorelle, autetaan ja kuunnellaan. Vapaaehtoisena tukihenkilönä voi toimia motivoitunut, täysi-ikäinen henkilö jonka elämäntilanne on tarpeeksi vakaa jotta hän pystyy tu-

kemaan ja auttamaan toista ihmistä. Hänen täytyy myös suorittaa jonkin tukihenkilötoimintaa toteuttavan järjestön koulutus ennen tukihenkilötoimintaan ryhtymistä. (Syrjänen toim. 2010, 12–14).

Tukihenkilötoimintaa toteutetaan, paitsi ammatillisena, myös vapaaehtoisena työmuotona, jolloin tukihenkilönä voi toimia lähes kuka tahansa, joka haluaa tehdä vapaaehtoistyötä nuorten parissa. Tukihenkilötoiminnalla vapaaehtoistyön puolella on pitkät perinteet ja sitä toteutetaan pääasiassa järjestö- ja seuratasolla. Järjestöt itse haastattelevat ja kouluttavat vapaaehtoiset työntekijät ja näin varmistavat oikeanlaisen otteen tukihenkilötyöhön. (Syrjänen toim., 2010.) Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto Ry sekä Pelastakaa Lapset Ry järjestää ja kouluttaa vapaaehtoisia tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneita (Mannerheimin lastensuojeluliitto ry 2015; Pelastakaa Lapset Ry 2015).

Vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta on ennaltaehkäisevää, lastensuojelulakiin perustuvaa vapaaehtoistyötä, jossa vapaaehtoisen tukena toimii luotettava aikuinen, jolla on halu auttaa nuoria omalla vapaa-ajallaan. Tukihenkilötoiminnasta kiinnostuneen ei tarvitse olla sosiaalialan ammattilainen tai omata muuten koulutusta alalle, vaan vapaaehtoiseen tukihenkilötoimintaan riittää, että tukihenkilö on luotettava ja turvallinen, toimintaan motivoitunut aikuinen tuettavalleen nuorelle. Tukihenkilön oman elämän tulee olla tasapainoista, sisältää riittävästi aikaa tuettavalle ja omata halu auttaa nuoria. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Vapaaehtoisen tukihenkilötyön lisäksi toimintaa tuotetaan myös ammatillisella puolella. Vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötyö eroavat niin, että vapaaehtoinen työ tehdään omalla vapaa-ajalla, siitä ei saa palkkaa ja työ on omaehtoista. Vapaaehtoisella tukihenkilötoiminnalla ei voi, eikä saa korvata ammattiapua, vaan vapaaehtoisen työn tulee olla ennemminkin ammattiapua tukevaa toimintaa. (Korhonen 2005, 9.)

3.3 Ammatillinen tukihenkilötoiminta

Yksityiset palveluntarjoajat myyvät kuntien sosiaalitoimeen työtä, joka samoin kuin vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta, pyrkii luomaan sosiaalisia verkostoja. Tällaista työmuotoa kutsutaan ammatilliseksi tukihenkilötoiminnaksi. Jokapäiväisiä valmiuksia pärjäämiseen, pyritään vahvistamaan nuoren kanssa hänen omassa arjessaan, eikä ammattilaisten vastaanotoilla. (Nuotio & Miettinen 2011, 191–203.) Ammatilliset tukihenkilöt

ovat siis ohjaajia niille lapsille ja nuorille, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta lastensuojelun avohuollossa (Nieminen 2009, 113).

Nuotion & Miettisen (2011, 191–203) mukaan vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötoiminta tulee jatkossakin eroamaan keskenään kokemuksellisella tasolla tasavertaisuudesta. Ammatillinen tukihenkilötoiminta ei perustu samalla tavalla tukea tarvitsevan tai tukea antavan tasavertaisuuteen kuin vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa. Auttavan ja autettavan valta-asetelman luo se, että Lastensuojelun käsikirjan (2014) mukaan ammatillinen tukihenkilö on sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan ammattilainen, joka omaa kokemusta työskennellä lasten ja nuorten parissa. Tukihenkilöllä voi olla erilaisia rooleja: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, arjen opastaja, rajojen asettaja. Konkreettinen toiminta asiakkaan kanssa vaihtelee tuettavan tarpeiden ja mielenkiinnon mukaan.

Tukihenkilö voi tarvittaessa toimia tuettavan lisäksi koko perheen tai perheen aikuisen tukena. Esimerkiksi nuori yksinhuoltajaäiti, mielenterveyskuntoutuja tai päihdeongelmainen vanhempi hyötyy tukihenkilöstä, jonka kanssa voi keskustella asioistaan liittyen lapsiin ja vanhemmuuteen sekä tarvittaessa saada tukea arkisten asioiden hoitoon. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Ammatillisessa tukihenkilösuhteessa tuettava saa avun sekä tukihenkilö palkan ja toimeentulon. Tämän vuoksi ammatillinen ja vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta eivät kilpaile keskenään, vaikka pyrkivät samaan tavoitteeseen varsin samantyyppisin toimintatavoin. (Nuotio & Miettinen 2011, 191–203.)

Nieminen (2009, 114) kertoo, että ammatillista tukihenkilötoimintaa tuottava yritys on muun muassa Merikratos sosiaalipalvelut Oy, jonka ammatillinen tukihenkilötoiminta tukee pääasiassa 10–17 -vuotiaita lapsia ja nuoria. Näillä nuorilla voi olla erilaisia haasteita joko perhetilanteessa tai muun muassa päihteiden käytössä tai rikollisen toiminnan kanssa. Näiden lasten ja nuorten tilanteet ovat niin haastavia, etteivät vapaaehtoisen tukihenkilön työkalut riitä käsittelemään niitä. Ammatillista tukihenkilötoimintaa tarjoaa myös Jatkopolut Oy (2015), joka kertoo työmuotonsa olevan monipuolinen tukipalvelu, jonka sisältö ja tavoitteet suunnitellaan yksilöllisesti jokaiselle tuettavalle lapselle tai nuorelle. Ammatillinen tukihenkilö tapaa tuettavaa lasta tai nuorta niin, kuin on yhdessä sovittu lapsen tai nuorten, tämän perheen ja tämän sosiaalityöntekijän kanssa aloitusneuvottelussa.

MilaPro (2015) esittelee omaa toimintaansa niin, että ammatillinen tukihenkilötoiminta voi olla myös jälkihuoltoa itsenäistyvälle nuorelle. Nuoren kanssa käydään yhdessä läpi arkeen kuuluvat asioita, kuten nuorelle kuuluvien tukien hakeminen tai esimerkiksi kodinhoidon opettelu. Nieminen (2009, 113) kertoo, että ammatillista tukihenkilötoimintaa käytetään paljon jälkihuollossa olevien lasten ja nuorten kanssa.

Pääsääntöisesti kaikki ammatillista tukihenkilötoimintaa tuottavat yritykset ja yhteisöt ovat samaa mieltä siitä, että tärkeintä on tukea lasta ja nuorta olemaan osallinen omassa elämässään sekä auttaa tuettavaa luomaan laajempaa tukiverkostoa itselleen. Tukiverkostoja voidaan etsiä yhdessä tukihenkilön kanssa niin erilaisista harrastusyhteisöistä kuin esimerkiksi yrityksen tai yhteisön omien muiden toimintaryhmien kautta. Sosiaaliset suhteet ovat yksi tärkeimmistä tekijöistä johon tukihenkilöt yrittävät vaikuttaa mahdollisimman positiivisesti olemalla itse luotettavia aikuisia ja tukemalla ystävyys-suhteiden luomiseen ja ylläpitoon. (Riihenaika oy 2015; Nuorten ystävät ry 2015; Oma Sydän oy 2015; MilaPro 2015; Jatkopolut oy 2015; Nieminen 2009, 113–114.)

4 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Pirjo Jokinen (2011) on haastatellut jälkihuoltonuoria heidän kokemuksistaan liittyen ammatilliseen tukihenkilötoimintaan, omassa pro gradu -tutkielmassaan. Jokinen haastatteli kahdeksaa (8) 16–20 -vuotiasta nuorta. Tuloksikseen Jokinen mainitsee sen, että tukisuhde on nuorelle merkityksellinen tukihenkilön ja nuoren välisen toimivan vuorovaikutuksen ja suhteen ansiosta. Samalla tukihenkilö saattaa olla ensimmäinen ihminen lastensuojelun kentällä jolla on oikeasti aikaa kuunnella ja on kiinnostunut nuoren ajatuksista ja mielipiteistä.

Sanna Rantanen (2010) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta. Rantanen haastatteli kahdeksaa (8) 14–18 -vuotiasta nuorta heidän kokemuksistaan vapaaehtoisesti organisoidusta tukihenkilötoiminnasta. Nuoret olivat suhtautuneet toimintaan joko positiivisesti tai negatiivisesti toiminnan alkaessa, mutta kaikkien mielipide oli pysynyt tai muuttunut positiiviseksi toiminnan aikana. Toisin kuin Rantanen, Anne Tuomikanta (2011) on keskittynyt pro gradu -tutkielmassaan tarkastelemaan aihetta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta.

Tuomikanta (2011) tutki, että voidaanko niin vapaaehtoisella kuin ammatillisella tukihenkilötoiminnalla auttaa lapsia ja nuoria sekä onko tukihenkilöitä riittävästi. Näiden lisäksi Tuomikanta etsi vastausta kysymykseen, kuinka vapaaehtoinen tukihenkilötoiminta eroaa ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Tuomikanta haastatteli kahdeksaa (8) lastensuojelun sosiaaliviranomaista saadakseen vastaukset kysymyksiinsä. Tuloksista voidaan lukea, että vapaaehtoinen työmuoto on lähinnä ennaltaehkäisevää kun taas ammatillinen työmuoto on enemmän korjaavaa työtä. Tämän lisäksi tukihenkilötoiminta on koettu varsin toivotuksi ja tulokselliseksi tuen muodoksi, jonka vuoksi epäonnistuneita tukisuhteita on harvoin.

Tarja Raappana (2014) on tehnyt pro gradu -tutkielmansa kuuden (6) kainuulaisen pojan kokemuksista ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Pojat olivat tutkielman tekoajana 11–17 -vuotiaita ja olleet lastensuojelun asiakkaina vuodesta kymmeneen vuoteen. Tutkielman mukaan nuorille merkityksellisintä oli vuorovaikutussuhde tukihenkilön kanssa, sillä pojat saivat sen kautta kipeästi tarvitsemaansa sosiaalista tukea.

Jonna Shemeikka ja Niina Virkkala (2009) ovat tehneet oman opinnäytetyönsä yhteistyössä Sarpat oy:n kanssa. He ovat tutkineet ammatillisen tukihenkilötoiminnan vaikutavuutta nuoriin, määritelleet työn rajapintoja sekä vertailleet muiden samantyyppisten työmuotojen yhteneväisyyksiä ammatilliseen tukihenkilötoimintaan. Shemeikka ja Virkkala haastattelivat kahta (2) tukihenkilöinä toimivaa työntekijää, kolmea (3) sosiaaliviranomaista sekä kuutta (6) tukisuhteessa ollutta nuorta. He nostivat tuloksekseen sen, että tukihenkilötoiminta nähtiin erittäin tarpeellisena tukimuotona, kunhan se toteutetaan oikea-aikaisesti ja suunnitellusti.

5 TUTKIMUSPROSESSIN TOTEUTUKSEN KUVAUS

5.1 Tutkimusongelmat

Pohtiessamme tutkimusongelmiamme, ensimmäisenä mietimme ammatillisen tukihenkilötoiminnan tärkeyttä ja sitä miten nuoret itse kokevat ammatillisen tukihenkilötoiminnan ja tukihenkilösuhteen. Tämän jälkeen luonnollisesti pohdimme sitä, miten nuoret haluaisivat tukihenkilötoimintaa kehitettävän jatkossa.

Toteutimme tutkimuksemme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, käyttäen teemahaastattelua. Työelämän kumppanimme antoi meille vapaat kädet tutkimuksen toteuttamiseen, mutta korosti, että heille on tärkeää saada tutkimustietoa ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta nimenomaan nuorten näkökulmasta.

1. Millaisia kokemuksia jälkihuoltonuorilla on ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta?
2. Miten jälkihuoltonuoret kehittäisivät ammatillista tukihenkilötoimintaa?

5.2 Tutkimuksen kohde ja kohdejoukko

Valitsimme tutkimuksemme kohteeksi lastensuojelun jälkihuollon asiakkaina olevat nuoret, joilla on ammatillinen tukihenkilö. Haastattelimme viittä (5) jälkihuollossa olevaa nuorta. Nuoret olivat iältään 16–20 vuotiaita, ja heidän tukihenkilösuhteensa olivat kestäneet kahdeksasta (8) kuukaudesta kolmeen (3) vuoteen. Osalla nuorista tukihenkilö oli vaihtunut vuosien varrella useammankin kerran. Haastatellut nuoret olivat opin- näytetyömme tilaajan, yksityisen avo- ja sijaishuollon palveluita tuottavan yrityksen, asiakkaita.

5.3 Aineiston keruu

Toteutimme tutkimuksemme kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Puusan ja Juutin (2011, 48) mukaan laadullisen tutkimuksen päämääränä on uuden tiedon hankinta, kiinnostuksen kohteena olevan ilmiön kuvaus sekä ymmärryksen syventäminen aiheeseen. Näiden lisäksi tavoitteina voivat toimia myös ilmiön tulkitseminen tai kyseenalaistaminen.

Varto (1992, 23) toteaa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskiössä on ihminen ja hänen kokemuksensa. Nämä koostuvat erilaisista yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja arvotodellisuuden välisistä suhteista ja niiden välisistä merkityksistä. Henkilöiden kokemusten tutkimisessa kannattaa käyttää kvalitatiivista tutkimusta, sillä se pyrkii olemaan objektiivinen ja ymmärtämään luonnollisesti haastateltavaa ja hänen kokemuksiaan.

Ruusuvuori ja Tiittula (2005, 22) kertovat, että haastattelija on kiinnostunut haastattelulla olevista tiedoista ja mielipiteistä. Haastattelu toteutetaan haastattelijan aloitteesta ja hän myös ohjaa keskustelun kulkua. Haastattelija pyrki haastattelun aikana Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 41–42) mukaan keräämään informaatiota, jonka vuoksi se eroaa normaalista keskustelusta, joka voi olla myös pelkkä sosiaalinen tapahtuma.

Olimme tutkimuksessamme kiinnostuneet nuorten omista kokemuksista, joten teema-haastattelu oli menetelmänä siihen sopivin, sillä se painottaa henkilöiden omia tulkin-toja ja merkityksiä asioista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 – 48). Halusimme tutkimuk-sestamme mahdollisimman vapaamuotoisen, mutta kuitenkin aiheeseen keskittyvän, jo-ten käytimme teemahaastattelua. Teemahaastattelussa ei käytetä yksityiskohtaisia ky-symyksiä vaan haastattelu etenee keskustelun omaisesti tiettyjä teemoja mukailten (Hirsjärvi & Hurme, 2000, 48). Teemahaastattelussa haastattelija pitää huolen siitä, että ennalta päätetyt teemat käydään haastateltavien kanssa läpi, kuitenkin tilanteen mukaan järjestystä ja laajuutta vaihdellen. Haastattelijalla on lista läpikäytävistä teemoista, ei suoria, valmiita kysymyksiä. (Eskola & Vastamäki, 2007, 25–26.)

Teemahaastattelun runkoa pohtiessa on hyvä tutustua jo olemassa oleviin tutkimuksiin sekä teoriapohjaan, jotta teemat eivät kuvaa vain tutkijan omia mielipiteitä tai ennako-käsityksiä aiheesta. Pelkästään intuition avulla luoduilla teemoilla haastatteluista on haastavaa saada hyvää aineistoa tutkimukseen liittyen. Tämän lisäksi aineiston analy-sointi on vaikeampaa kun kaikkea tarpeellista ei välttämättä ole käsitelty haastattelun aikana. Teemoja valittaessa kannattaa välillä muistaa asettautua haastateltavan rooliin ja miettiä, miltä nämä kysymykset minusta tuntuivat. (Eskola & Vastamäki, 2007, 34–38) Tämän asian huomioon ottaen, tutustuimme aiheeseen etukäteen tarkemmin kirjal-lisuuskatsauksen avulla, jolloin saimme hyvän esikäsityksen siitä, mitä on ammatillinen tukihenkilötoiminta jälkihuollon piirissä. Esikäsityksen avulla osasimme luoda haastat-teluihin mielestämme sopivan teemarungon. Valitsimme runkomme pääteemoiksi ta-paamisten sisällöt, tukihenkilön, tukisuhteen, nuorten omat tulevaisuuden suunnitelmat sekä toiminnan kehittämisen. (Liite 3.)

5.4 Haastatteluiden toteutus

Otimme huomioon Eskolan & Vastamäen (2007, 28–30) huomioidut siitä, että haastattelupaikalla voi yllättävän suuri vaikutus haastattelun onnistumiseen, sillä paikka vaikuttaa suuresti haastattelun ilmapiiriin sekä siihen keskittymiseen. Esimerkiksi haastateltavien kotona tehdyt haastattelut onnistuvat useammin kuin vilkkaissa, levottomissa kahviloissa toteutetut haastattelut. Tämän vuoksi paikan valintaan kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Tilan tulee olla haastateltavalle tuttu, turvallinen ja rauhallinen. Tämän vuoksi päädyimme tekemään haastattelumme olohuonemaisessa tilassa, joka sijaitsi työelämäkumppanimme toimistotiloissa. Toimisto oli kaikille haastateltavillemme nuorille jo ennestään tuttu, joten se edisti rentoa tunnelmaa. Nuoret osasivat tulla itse ajoissa paikan päälle ja tunsivat olonsa mukavaksi tutussa ympäristössä.

Kuten Eskola & Vastamäki (2007, 28–30) kertovat, kannattaa haastattelutilannetta valmistellessa ottaa huomioon se, kuinka haastattelija aikoo poistaa tilanteen jäykkyyttä, eli pyrkiä mahdollisimman rentoon haastattelutilanteeseen ja avoimeen ilmapiiriin. Tämän voi varmistaa esimerkiksi niin, etteivät haastattelija ja haastateltava istu vastakkain, vaan mieluummin rennosti vierekkäin. Vastakkain istuminen aiheuttaa valta-asetelman niin, että haastateltavalle voi tulla epävarma olo. Kun tilanne on rento, on haastattelun lopputulos onnistuneempi. Tämän seikan otimme huomioon siten, että haastatelijoina me istuimme joko haastateltavan nuoren vierellä olevassa tuolissa, tai joissain haastatteluissa jopa lattialla. Mielestämme tämä pienensi valta-asetelmaa haastatteluissamme. Samasta syystä tarjosimme haastatteluihin tulleille nuorille teetä tai kahvia sekä pientä syötävää haastattelun lomassa.

Tilanteeseen valmistautuessa pohdimme sitä, kuinka haastattelija voi omalta osaltaan parantaa vuorovaikutusta yhdessä haastateltavan kanssa. Tähän vaikuttavat muun muassa haastattelijan pukeutuminen ja oman statuksen esille tuominen. On myös tärkeää, että haastattelussa, ennen itse asiaan menoa, on riittävästi esipuhetta eli keskustelua, joka mahdollistaa osaltaan rennon ilmapiirin ja myös kannustaa haastateltavaa kertomaan omista kokemuksistaan avoimemmin, kuin virallinen, jähmeä ilmapiiri. (Eskola & Vastamäki, 2007, 31–33.)

Vaikka Eskola & Vastamäki (2007, 31–33) painottavat tarvittavan esipuheen tarpeellisuutta, emme itse haastatelijoina kokeneet tätä kovin tarpeelliseksi kyseessä olevien

nuorten kanssa toimiessamme. Haastattelemamme nuoret itse halusivat heti tilanteen alusta lähtien kertoa oman mielipiteensä asioihin ja muutama nuorista vaikutti kiireiseltä lähtemään tilanteesta tarjotusta välipalasta huolimatta. Alkupuheen sijaan haastatteluaineistossamme löytyi jonkin verran niin sanottua välipuhetta, eli aiheiden välistä löytyvää puhetta joka ei oikeastaan liittynyt teemoihin, vaan lähinnä poisti tilanteen viirallisuutta ja toi tilannetta pois haastattelusta enemmänkin keskustelun omaiseen tunnelmaan. Tällöin saimme keskustelussa ilmi asioita, joita emme osanneet ennustaa tai liittää aiheiksi teemarunkoon. Tekemämme haastattelut olivat keskenään aika samanpituisia, sillä haastattelumme kestivät 24 minuuttista 44 minuuttiin.

5.5 Aineiston analyysi

Keräsimme haastatteluaineiston anonyymina ilman nuorten tunnistetietoja, joten meidän ei tarvinnut myöhemmin erikseen anonymisoida haastatteluaineistoja. Emme arkistoineet aineistoja jatkotutkimuksia varten, sillä koimme sen olevan tarpeetonta. Kerroimme haastateltavillemme etukäteen jo aineistoa kerätessämme, että tuhoamme aineiston tutkimuksemme päätteeksi. Nauhoitimme kaikki haastattelut helpottaaksemme keskittymistä itse haastattelutilanteeseen.

Haastattelut suoritettuaamme nimesimme haastatteluaineistot järjestyksessä H1, H2, H3, H4, ja H5. Emme halunneet erottaa sukupuoliä toisistaan, vaan päätimme pitää aineiston mahdollisimman anonyymiteettia kunnioittavana. Tämän jälkeen litteroimme materiaalin, eli kirjoitimme puheen auki tekstiksi. Yhteensä litteroitua tekstiä saimme 32 sivua.

Litteroinnin ohessa oli päätettävä, kuinka tarkkaan aioimme litteroida materiaalin. Aina jokaista äännähdystä tai änkytystä ei kannata kirjoittaa auki. (Eskola & Vastamäki 2007, 41–42.) Tarkoituksenamme oli litteroida aineisto sanatarkasti, mutta niin kuin Eskola & Vastamäki aiemmin totesivat, emme kokeneet tarpeellisena auki kirjoittaa änkytyksiä tai taukojen pituuksia. Nämä seikat eivät vaikuttaneet analyysiimme, sillä käytimme sisällönanalyysia, jossa keskitytään aineiston sisältämiin asioihin ja merkityksiin. Teimme litteroinnit mahdollisimman pian haastatteluiden toteuttamisen jälkeen, jolloin aineisto oli vielä tuoreessa muistissa ja auki kirjoittaminen onnistui mahdollisimman kivuttomasti. Emme myöskään litteroineet kaikkea puhuttua, koska niin kuin aiemmin

mainitsimme, haastatteluissa oli tilanteita, joissa poikkesimme teemarungosta ja lähinnä keskustelimme aiheen vierestä.

Käsittelimme aineistoamme sisällönanalyysin keinoin. Kuten Tuomi & Sarajärvi (2004, 105–115) kirjoittavat, sisällönanalyysi sopii hyvin vapaan, strukturoimattoman aineiston analyysiin ja sillä saadaan tutkittavasta ilmiöstä tiivis aineisto josta voidaan etsiä merkityksiä. Sisällönanalyysin keinoin analysoituja tutkimuksia tarkasteltaessa, tärkeintä on pyrkiä ymmärtämään asioita rivien välistä. Tutkija ei ole aineistoa analysoidessaan itse sisällä ilmiössä, vaan tarkastelee sitä ulkopuolisena ja objektiivisena henkilönä. Yksinkertaistettuna aineistolähtöinen sisällönanalyysi yhdistelee käsitteitä ja tätä kautta vastaa tutkimusongelmaan perustuen tutkijan tulkintaan ja päättelyyn.

Sisällönanalyysin vaiheisiin kuuluu aluksi litteroidun aineiston erittely ja tiivistäminen, eli koodaus haastattelu- tai muiden esiin tulleiden teemojen mukaisesti. Me tiivistimme aineistoa valmiin teemarungon pohjalta, sillä haastatteluissamme ei tullut esiin mahdollisia rungon ulkopuolisia teemoja käsiteltäväksi. Toimimme siis täsmälleen kuten Eskola & Vastamäki toteavat, että teemahaastattelun aineistoa on helpompi lähestyä kuin yleisesti muun laadullisen tutkimuksen aineistoa, sillä teemat eli luokittelut ovat usein tiedossa jo ennen haastatteluja. Kuitenkin haastateltavien kertomat tiedot voivat auttaa muodostamaan uusia luokitteluja. (Eskola & Vastamäki 2007, 41–42; Hirsjärvi & Hurme 1993, 108–119). Myös Puusa (2011, 114) toteaa, että tutkijan työhön kuuluu olennaisesti materiaalin erittely ja yhdistely eli aineiston koodaaminen teemojen ympärille.

Koodaamisen eli tiivistämisen jälkeen aineisto ryhmitellään samankaltaisuuksien tai/ja eroavaisuuksien mukaan omiin ryppäisiinsä. Hirsjärven & Hurmeen (1993, 108–119) mukaan tiedon luokittelu tapahtuu siten, että tutkija ottaa teeman tai haastattelun kerrallaan käsittelyyn ja pohtii, mitkä tiedot ovat asiaankuuluvia. Teimme tällä tavoin, sillä tulostimme koodaamamme aineistot ja leikkelimme tiedostoista toisiinsa sopivat osaset samaan paikkaan. Tämän jälkeen kokosimme aineiston osaset samoihin kasoihin. Hämäläisen (1987, 35) ja Hiltusen (2009) mukaan näin tehdessään tutkija yhdistelee oman näkemyksensä mukaan toisiinsa yhteenkuuluvat palaset. Tällä tavoin saadut erilaiset luokat nimetään aineistoa kuvaavalla nimellä, joka voi olla esimerkiksi ilmiön ominaisuus tai piirre. Ryhmittelyn avulla käsiteltävä aineisto pelkistyy ja pienenee, joten aineiston käsittely helpottuu. Näin tapahtui myös meidän tutkimuksessamme, sillä

kasattuamme samantyyppiset osaset yhteen eri haastatteluista, pystyimme helpommin keskittymään aina yhden teeman sisältöihin. Tutkittuamme eri teemojen sisältämiä aiheistoja, pystyimme päättämään ja yhdistelemään kokonaiskäsityksen tutkimustuloksistamme, joita avaamme seuraavassa luvussa tarkemmin.

Seuraavassa esimerkki siitä, kuinka yhdistimme erityyppisiä sitaatteja ryhmittelyn aikana, tässä tapauksessa sitaatit liittyvät tukihenkilön kiireellisyyteen ja tavoitettavuuteen.

”Niin että huomaa kyllä että on kiireinen, kun kyllä mä tiän et sen pitää muitakin hoitaa ja tälleen mutta totta kai toivoo et siinä tilanteessa olevan enemmän läsnä.” H1

”No vähän on se ehkä silleen kun ne on vaan arkisin töissä, niin sitten että joskus ois silleen kiva tehdä jotain vaikka viikonloppuna. Mut niinkun arkisin tuntuu että on kaikkee muutakin menoa.” H2

”Tietty se joskus harmittaa sitte jos niitä aikoja on sillee just menny paljo niille muille nuorille, ni sit ei itelle jää. Että sitte jos jää vaikka vaa pari aikaa ja kumpikin niistä on mulle semmosia että ei välttämättä kävis ni sitten joutuu siitä omasta ajata ottaan pois että voi nähä sen tukihenkilön...” H4

6 TULOKSET

Tässä tulosluvussa esittelemme nostamiamme tutkimustuloksiamme ja vastaamme tutkimuskysymyksiimme: millaisia kokemuksia jälkihuoltonuorilla on ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta ja miten jälkihuoltonuoret kehittäisivät ammatillista tukihenkilötoimintaa. Nuorten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta tarkastellessa tulee muistaa, että tukihenkilötoimintaa nuorille edustaa pääasiassa heidän oma tukihenkilönsä. Se, millaisena nuoret näkevät tukihenkilönsä ja kokevat tukisuhteensa, vaikuttaa suuresti siihen, mitä mieltä he ovat koko toiminnasta.

Silloin kun tukisuhde on laadultaan positiivinen ja nuorta tukeva, nuoret kokevat koko toiminnan kannattelevana ja sellaisena toimintana jossa haluavat olla mukana. Toisaalta jos nuori ei tule toimeen tukihenkilönsä kanssa tai tukisuhde on rikkonainen, eivät nuoret todennäköisesti koe juurikaan hyötyvänsä tukihenkilötoiminnasta tai näe sitä positiivisena toimintamuotona. Kuka meistä nyt vapaaehtoisesti haluaisi viettää aikaa henkilön kanssa, josta emme pidä tai joka ei pidä meistä. Tukihenkilö tekee työtä omalla persoonallaan ja sillä on suuri merkitys siihen, millaisen kuvan nuoret tukihenkilötoiminnasta saavat.

6.1 Nuoret kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta

6.1.1 Nuorten kokemuksia tukihenkilöstä

Saimme ristiriitaisia tuloksia nuoren ja tukihenkilön välisestä luottamuksesta, sillä suurin osa nuorista (n=3) kertoi pystyvänsä keskustelemaan rehellisesti mistä vain, mutta kuitenkin osa nuorista (n=2) kuitenkin totesi etteivät he uskalla kertoa tukihenkilölle tiettyjä asioita. Tällaisia asioita olivat muun muassa päihteiden käyttöön liittyvät tai muut asiat joita vaitiolovelvollisuus viranomaistahoja kohtaan ei kata. Nuoret osasivat siis laskelmoida ja suodattaa kertomaansa niin, ettei heidän tarvinnut keskustella niistä asioista joiden pelkäsivät tulevan tukihenkilön kautta muiden viranomaistahojen tietouteen.

“Oikeestaan en ihan kaikesta pysty puhumaan, tietysti tulee niitä, että sillä ei oo ihan kaikissa asioissa sitä vaitiolovelvollisuutta. Siinä on niinku, että jos oon tehny jotain tyhmää, ni minä en niistä pysty sanomaan koska niistä voi tulla ihan oikeesti vaikeuksia.” H3

“Joo, pystyn. Että no kyllä sille mistä vaan melkein voi puhua. Ainoot asiat mistä ei sitten voi puhua on sitten semmoset mitä ei halua sosiaalityöntekijöille välttämättä menevän. Et päihdeasiat on ehkä semmosia mistä en uskalla puhua, kun en halua että ne menee sitten etteenpäin mihinkään.” H4

On kuitenkin hienoa, että suurin osa (n=3) nuorista pystyi rehellisesti jakamaan omaa ajatusmaailmaansa tukihenkilönsä kanssa saaden tätä kautta tukea omiin haasteisiinsa.

Kuten Shemeikka ja Virkkalakin (2009, 46) toteavat, luottamuksen kehittymiseen tukisuhteessa saattaa kestää kauan. Luottamuksen syntyä voidaan onneksi edistää erilaisin toiminnallisoin keinoin, kuten harrastamalla yhdessä. Tuomikannan (2009, 21) mukaan Lehtinen (1997) arvioi vapaaehtoisen tukihenkilön saavan helpommin luottamuksellisen suhteen tuettavaan kuin ammatillisessa tukihenkilötyössä. Luottamuksen syntyä helpottaa Lehtisen mukaan se seikka, että vapaaehtoinen tukihenkilö ei saa palkkaa nuoren tapaamisesta. Tämä kannattaa ottaa huomioon ammatillisena tukihenkilönä toimiessa. Jokinen (2011, 47–51) mainitseekin, että nuoret korostivat tukihenkilöidensä luonteenpiirteiden merkitystä työskentelyn sujumisessa. Haastateltavat arvostivat muun muassa tukihenkilön rehellisyyttä, avoimuutta, luotettavuutta sekä rentoa mutta suoraa puhetapaa. Rentous ja suoruus edistävät luottamussuhteen syntymistä.

Valtaosa (n=4) haastattelemamme nuorista koki tukihenkilösuhteensa kannattelevana ja arvokkaana tekijänä heidän ollessaan itsenäistymisen kynnyksellä. Kaikki nuoret olivat aloittaneet työskentelyn tukihenkilön kanssa, muuttaessa ensimmäiseen omaan asuntoon, pois vanhempien luota tai sijaishuoltopaikasta. He kokivat, että tukihenkilön läsnäolo ja tämän antama tuki auttoi nuoria pysymään kiinni arjessa ja selviämään paremmin eteen tulleista haasteista. Kaikki nuoret (n=5) arvioivat, että heillä menisi huomattavasti helpommin, mikäli tukihenkilö ei olisi koskaan astunut mukaan kuvioihin. Tukihenkilö on kirjaimellisesti ollut nuorille tukena vaikeissa tilanteissa, kuten esimerkiksi alkoholin käytön vähentämisessä. Tukihenkilö oli kannustanut ja ohjannut eteenpäin, oikeaan suuntaan. On mahdotonta arvioida, millainen nuorten tilanne todellisuudessa olisi ilman tukihenkilöä, mutta jo nuorten oma arvio siitä on varmasti hyvin suuntaa antava.

” Itseasiassa kyllä, koska jos ei ois ollu, ni olisin jatkanu juomista ja ois jääny laskut kaikki maksamatta...mutta nyt kun on tukihenkilö niin kaikki on kohillaan.”H3

“Joo, en tiiä missä katuojassa oisin, kun mulla oli tosiaan aika railakas alku siellä (tuetussa soluasunnossa), olin sairaalassakin kun mulle tuli lievä aivoruhje ja kaikkee kun kaaduin päissäni ja semmosta niin sitte tuo se mun tukihenkilö vähän jarrutteli sitä touhua sitten. Et sit tavallaan joku joka piti sitten huolta. Ja sitten kun mulla on hirmu vaikeeta lähteä aina kouluun ja kaikkee, sit kun mä olin pitkään sairaslomalla sitten mä en,

tuntu että mä en halua enää mennä kouluun niin sitten se oli siinäkin apuna, et se vei mua kouluun ja hakikin koulusta.” H2

“Niin, kyllä mä jos mä nyt mieltisin, et jos mulla ei olis ollu tukihenkilö ja mä en asuis tossa (tuetussa soluasunnossa) niin... En tiä, saattaisin olla aika rappiolla.” H1

Samansuuntaisia tuloksia voidaan lukea myös Sanna Rantaselta (2010, 67–68) jonka tutkimuksella haastatellut nuoret kertoivat tukihenkilön olleen vähintään osasyynä heidän elämäntilanteidensa paranemiseen. Nuoret kokivat tukihenkilönsä turvallisiksi aikuisiksi jotka auttoivat varsinkin käytännön asioissa sekä tukivat heitä viranomaisasiassa. Lisäksi nuoret kokivat tukihenkilöiden kuuntelevan nuoria aidosti. Nuorten kertomukset siitä, kuinka he ovat saaneet omat elämäntilanteensa hallintaan, mukailee sitä, mitä Lastensuojelulaki (417/2007) velvoittaa työtä tekeviä ammattilaisia ottamaan huomioon, sillä lapselle tai nuorelle on turvattava mahdollisuus itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen kasvamiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Kaikilla haastattelumme osallistuneilla viidellä nuorella oli pääsääntöisesti hyvin positiivisia kokemuksia heidän tukihenkilöstään. Osalla nuorista tukihenkilö oli vaihtunut useammankin kerran, mutta nykyisen tukihenkilönsä ja tukisuhteeseensa he kokivat positiivisena, eikä kukaan nuorista olisi halunnut lopettaa tukisuhdettaan.

“No ei oo mitään valittamista, on kyllä tosi hyvä tyyppi, just sopiva mulle.” H1

“Oon mä siis kaikista näistä siis tykänny ja silleen on ollu apuna ja tukena ja mukana ja silleen että on tullu juttuun kaikkien kanssa” H4

Tällaista tulosta voidaan perustella sillä, että usein tukihenkilöä tarvitaan jos lähiverkostosta ei löydy nuorelle riittävää tukea. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Tuen aiempi puuttuminen korostuu siinä, kuinka nuoret haluavat pitää kiinni sellaisesta aikuisesta jonka kokevat olevan turvallinen ja luotettava. Nuoret, jotka kokivat ammatillisen tukihenkilönsä tarpeelliseksi avuksi omiin ongelmiinsa, kokivat tukisuhteen positiiviseksi myös Rantasen (2010, 71) tutkimuksessa.

Kukaan haastattelemistamme nuorista ei kokenut tukihenkilöään viranomaiseksi, vaan rennommaksi tuen antajaksi. Kaksi nuorista vertasi tukihenkilöään kummitädiksi ja muiden kolmen nuoren mielestä tukihenkilö oli kuin aikuinen kaveri. Läheinen suhde tukihenkilöön tuo yhteiseen tekemiseen rentoutta ja välittömyyttä, nämä tekijät taas tukevat vaikeiden asioiden käsittelyä kun tukisuhteessa molemmat osapuolet saavat ilmaista itseään vapaasti.

“No se on semmonen höpsö (naurahtaa), ja sen kanssa voi puhua mistä vaan ja se niinku osaa nauraa ja nauttia, se niinku nauttii tuosta työstä et se ei vaan niinku oo että tuln tarkastamaan onko täällä kaikki hyvin (matkii vihaista ilmettä ja ääntä). Vaan se hymyillä suin tulee sieltä ja aina hirveen iloisesti moikkaa, se on ihana, tulee aina hirveen hyvälle mielellä kun on jutellu sen kanssa.” H1

“Se on vähän semmonen semmonen, no en mä ossaa selittää, no mulla on aika läheiset välit mun kummitätin kanssa niin se on vähän niinkun se ois mun kummitäti tai että pystys niinkun juttelemaan sen kanssa asioista ja kysymään neuvoa.” H2

Raappanan (2014, 48) ja Rantasen (2010, 66) tutkimuksissa myös korostui, että nuoret kokivat tukihenkilön lähinnä kaveriksi tai ystäväksi ja siten tärkeäksi henkilöksi. Jokisen (2011, 48) tutkimuksessa kävi myös ilmi se, että nuorten mielestä on helpompaa keskustella sellaisten tukihenkilöiden kanssa, jotka olivat rentoja ja huumorintajuisia. Nuoret kokivat sosiaaliviranomaiset luonteeltaan virallisemmiksi ja vakavemmiksi, kun taas tukihenkilöt nähtiin rentoina ja huumorintajuisina. Haastattelemamme nuoret kaipaavat turvallista ja tasapainoista aikuista joka osaa ottaa nuoren mielipiteet huomioon jolloin luottamuksellinen vuorovaikutussuhde on hedelmällinen nuoren elämässä (Nuotio & Miettinen 2011, 191.203).

Haastatteluissa kävimme nuorten kanssa läpi myös mahdollisia haasteita, joita tukihenkilön kanssa työskennellessä oli ilmennyt. Nuorilla ei itse toiminnasta ollut negatiivista sanottavaa, mutta he kokivat joskus vaikeaksi löytää yhteistä, häiriötöntä aikaa tukihenkilönsä kanssa. Tukihenkilö oli monelle nuorelle juuri se aikuinen, jolle he pystyivät puhumaan mieltä askarruttavista asioista. Tukihenkilö oli myös se, jolta saatiin sellaista

tukea, mitä ei muualta saa. Tämän vuoksi nuoret kokivat yhteisen keskusteluaajan ensiarvoisen tärkeäksi, varsinkin kriisitilanteissa.

“No en ossaa sannoo, tietty on ollu just hyvä, että voi soittaa melkee mil-lon vaa ja sillee jos tulloo joku paniikki tai ahistuskohtaus ni pystyy sitten soittamaan, et saa silleen sitä apua ku ei oikee kottoo sitä saa” H4

Jokainen haastattelemamme nuori (n=5) kertoi tukihenkilönsä olevan pääosin varsin kiireinen ja toisinaan vaikea tavoittaa. Kiireellisyys oli kuitenkin tekijä, jonka nuoret hyväksyivät ja ymmärsivät, mutta toki pitivät sitä epämiellyttävänä, yhteistä aikaa häiritsevänä.

“On joo (kiireinen), mutta monesti sit kun aina soitan niin sillon hirmu kiire aina sillon niinku menossa, se on tienpäällä tai jossakin menossa.” H2

“No sekin on varmaan siitä kiireellisyydestä että ei oo tullu aina ihan ajallaan kun on sanonu että tulee ja sit ei ollakaan nähty. mutta...” H1

Tavoitettavuus ja kiireettömyys ovat tärkeitä ominaisuuksia nuorten kanssa tehtävissä työmuodoissa, aikataulujen tiukkuus luo omat haasteensa luottamussuhteen syntymiselle, kun työntekijän on haastavaa keskittyä vain yhteen nuoreen kerrallaan aikataulunsa puitteissa. Jokisen (2011, 51) ja Rantasen (2010, 68) tutkielmissa nuorten mielestä oli tärkeää, että tukihenkilöön sai yhteyden puhelimen välityksellä tarvittaessa. Nuoret korostivat sitä, että tukihenkilö soitti takaisin jos ei pystynyt vastaamaan heti. Rantanen (2010, 68) kysyi nuorilta kokemuksia tukihenkilöstä ja tukisuhteesta. Pari nuorta kertoi pettymyksiksi aikataulujen yhteensovittamisen vaikeuden, sillä yhteistä aikaa tapaamiselle ei löytynyt kovinkaan helposti.

Lisäksi haluamme nostaa sen, että yksi nuorista koki suureksi asiaksi itselleen tukihenkilön puhelimeen puhumisen tapaamisten aikana. Sillä se heikensi tukihenkilön kykyä olla tilanteessa läsnä ja aidosti osana vuorovaikutusta. Jos tällainen toiminta on toistuvaa, se voi tuntua nuoresta tylyltä ja jopa murentaa luottamussuhdetta kyseiseen tukihenkilöön.

“Niin että huomaa kyllä että on kiireinen, kun kyllä mä tiän et sen pitää muitakin hoitaa ja tälleen mutta totta kai toivoo et siinä tilanteessa olevan enemmän läsnä.” H1

Nuori saattaa saada käsityksen siitä, että joku toinen nuori menee hänen tuen tarpeensa edelle, eikä hänestä välitetä tarpeeksi jos tällainen toiminta on toistuvaa, sillä kuten Syrjänen (2009, 9) kirjoittaa, tukihenkilö voi tuettavan nuoren kanssa harrastaa tai keskustella mieltä painavista asioista. Tämän vuoksi on tärkeää että tukihenkilöllä on aikaa keskustella ja kuunnella, olla luotettava aikuinen joka on todella kiinnostunut nuoren hyvinvoinnista.

6.1.2 Nuorten kokemuksia toiminnasta

Haastatteluissa nuoret kertoivat tukihenkilötoiminnan olevan pelkästään positiivinen asia, jonka he kokevat tärkeäksi asiaksi. Tukihenkilötoiminta oli tärkeää paitsi heille itselleen, he myös halusivat jakaa toimintaa myös yhä useammalle nuorelle. Jälkihuollon asiakkaana olevien nuorten mielipidettä kysyttäessä tulee kuitenkin ottaa huomioon se lähtökohta, että ammatillinen tukihenkilötoiminta on vapaaehtoista nuorelle. Näin ollen heillä on tukihenkilö heidän omasta tahdostaan, kuitenkin niin, että heidän sosiaalityöntekijät näkevät toiminnan nuorten kannalta tarpeelliseksi tukimuodoksi, jota nuorelle on kannattavaa kustantaa.

“Mut siis täähän on ihan lottopotti, tosi hyvä juttu että on olemassa.” H1

“No että oon just tyytyväinen ja oon tykänny, en nyt ossaa muuta sanoa. On ollu apua ja silleen.” H4

Kaikki haastattelemamme nuoret kertoivat lähteneensä varautuneesti mukaan toimintaan, saadessaan tukihenkilön, mutta kaikilla epäilykset olivat osoittautuneet turhiksi ja tukihenkilö olikin positiivinen yllätys. Myös Rantanen (2010) havaitsi omassa tutkimuksessaan saman, nuoret olivat hyvin epäileviä toimintaa kohtaa, osa jopa pelkäsi ettei tulisi toimeen tukihenkilön kanssa. Meidän tutkimuksessamme epäilyt kohdistuivat lähinnä tukihenkilön toimenkuvaan, nuoret pohtivat onko tukihenkilö kontrolloimassa tai vahtimassa heidän tekemisiään. Samoin kuin Rantasen (2010,63) tutkimuksen nuoret,

eivät meidänkään haastattelemamme nuoret muistaneet minkälaiset tavoitteet tukihenkilösuhteelle oli asetettu, heillä oli vain ajatus siitä, että tukihenkilö oli auttamassa heitä arjen asioissa, joissa he eivät välttämättä yksin pärjäisi. Jälkihuollossa oleville nuorille on tehty ennen jälkihuollon tukitoimien alkua jälkihuoltosuunnitelma, johon nuoren asiasta vastaava sosiaalityöntekijä on verkostopalaverissa kirjannut tavoitteet tukihenkilötoiminnalle. (Korhonen 2005,10–20.)

Positiivista suhtautumista tukihenkilöön ja tukihenkilötoimintaan edesauttoi varmasti hyvin paljon mielekkäät toiminnat, joita tukihenkilö nuorelle mahdollisti. Yksi nuori kertoi esimerkiksi päässeensä ratsastamaan tukihenkilön kanssa ja koki, että edes ajatus ratsastamaan pääsemisestä olisi ollut mahdoton ilman tukihenkilöään. Nuoret kertoivat keskustelewansa tukihenkilöiden paljon tekemisen lomassa, minkä kokivat mielekkääksi. Haastattelemamme nuoret luettelivat paljon arkisia asioita, joissa tukihenkilö on heille ollut apuna, kuten kaupassa käynti ja lastenhoitoapu, mutta he mainitsivat myös erityisiä hetkiä, kuten melonta ja tukihenkilön antama tuki nuoren mennessä synnyttämään. Tällaiset erityiset hetket ja yhteiset kokemukset vahvistavat nuoren ja tukihenkilön välistä suhdetta ja vahvistavat nuoren positiivista käsitystä tukihenkilöstä ja koko toiminnasta. Myös Jokinen (2011,47.) löysi saman asiaan, nuoret kertoivat tärkeäksi asiaksi positiiviset tunnekokemukset. Niin Jokisen tutkimuksen nuoret, kuin meidän tutkimuksemme nuoret arvostivat tukihenkilön antamaa mahdollisuutta vaikuttaa ja suunnitella yhteistä toimintaa ja tapaamiskertoja.

6.2 Nuorten kehittämisehdotuksia ammatilliseen tukihenkilötoimintaan

Haastattelemamme nuoret olivat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä toimintaan ja kokevat saamansa tarvitsemansa tuen ja avun. Tästä kielii muun muassa se, ettei kukaan nuorista olisi ollut halukas lopettamaan tukihenkilösuhdettaan. Kuitenkin kysyttäessä kehittämisehdotuksia, nousi esiin asioita, jotka nuoria toiminnassa häiritsevät tai joita he kehittäisivät.

Moni (n=4) haastattelemistamme nuorista kertoi tukihenkilön olevan hyvin kiireinen, ja kokivat sen jopa heidän yhteisiä tapaamisia häiritseväksi asiaksi. Toisena asiana, jota nuoret haluaisivat parantaa, nousi esiin toiminnan tunnettavuus yleisellä tasolla, nuoret kokivat häiritsevänä, että tukihenkilötoiminta on hyvin “pimennossa” olevaa toimintaa,

joka ei monelle ihmiselle näyttäydä. Toiminnan ollessa yhteiskunnallisesti tunnetonta, nuoret joutuivat usein selittelemään, miksi heillä on tukihenkilö ja mitä he tukihenkilön kanssa tekevät.

Suurin osa tutkimuksemme nuorista (n=4) koki tukihenkilötoiminnan niin tärkeäksi ja hyväksi, että haluaisivat tukihenkilötoiminnan leviävän laajemmaksi, useammille nuorille mahdolliseksi ja joka paikkakunnalla olevaksi palveluksi. Juuri tällaisista kommentteista voitaneen päätellä, miten tarpeellisenä ja kannattelevana ammatillinen tukihenkilötoiminta ilmenee nuorten elämässä, koska heillä oli halu jakaa toimintaa yhä useammalle nuorelle. Toisaalta yksi nuorista oli huolissaan siitä, kuinka kiireisiä tukihenkilöistä tulisi jos toimintaa laajennettaisiin.

“Just se että pitäis aika paljon valvoo. Tai siis että ihmiset jotka on just muuttanut omilleen et niitä jos vähän katottais tai joku osais vähän kattoo meneekö niillä ihan hyvin vai ihan huonosti. Jos niitten vanhemmat esimerkiksi tietäis että on tämmönen niin ne vois saada tukihenkilön niin se olis ihan tosi hyvä. Mutta emmä tiä kun ei niitten vanhemmat tiä niin ne on vaan silleen siellä se vaan pilaa elämänsä enkä mä voi tehdä sillä mitään.” H1

Haastattelija: *”Et pää pointtina semmonen et vois jakaa vielä useammalle ihmiselle tätä samaa?”*

H1: *”Niin ehkäpä, mut emmä tiä tulisko niistä sitten vielä kiireellisempiä”*

6.2.1 Nuoret parantaisivat toiminnan tunnettavuutta

Moni nuorista (n=4) haluaisi ammatillisen tukihenkilötoiminnan olevan yleisesti tunnetumpi toimintamuoto. Nuoret kokivat epämiellyttävänä asiana, että he joutuvat usein selittelemään miksi heillä on tällainen tukihenkilö ja mitä sen kanssa tehdään. Usein toiminnasta tietämättömät ihmiset ovat ihmetelleet kenen aikuisen kanssa nuori liikkuu tai nuori itse on koennut tarvetta selittää, koska ei halua itseään pidettävän epänormaalina.

“No mä itse asiassa tiesin jo aika paljon, kun siskollakin oli ollu, mut kyllä tuota mä silleen aattelin vähän, että onko se hirveetä paapomista tai tämmöstä, kun siskokin sano että se on kun joku vammaispalvelu.” H1

Haastattelemamme nuoret kokivat haastavana sen seikan, että tukihenkilötoiminta on verrattain tuntematonta ja harva tietää mitä se tarkoittaa, jolloin nuoret joutuvat usein selittelemään miksi heillä on tukihenkilö ja mikä hänen roolinsa on. Tunnettavuuden parantamiseksi kaksi nuorista ehdotti mainoksia tukihenkilötoiminnasta. Mainokset mahdollistaisivat useamman nuoren löytävän itselleen tukihenkilötoiminnan, mikäli koee sen tarpeelliseksi ja myös informoi niitä ihmisiä toimintamuodosta, jonka läheisellä on tukihenkilö.

Haastatteluissa nousi esiin myös nuorten (n=4) ajatus siitä, kuinka apua tarvitsevat löytäisivät palvelut helpommin kun toimintamuoto olisi tunnettua. Heille itselleen tukihenkilötoiminta oli ollut tuntematonta, jonka vuoksi eivät sitä olleen itse osanneet sosiaalityöntekijältään pyytää. Yksi nuorista kertoi hänellä olevan ystäviä/tuttavia, jotka tarvitsivat tukihenkilöä, mutta eivät sitä saa, koska eivät ole lastensuojelun piirissä.

Yksi toinen haastateltavista nosti myös esiin asian, että usein asiat ovat jo varsin huonossa jamassa ennen kuin tukihenkilö astuu kuvioihin mukaan. Hän oman lapsuutensa ja kokemuksien kautta toivoi, että tukihenkilötoiminta mahdollistettaisiin helpommin saatavaksi ja sitä tarjottaisiin kun on jo ensimmäiset viitteet siitä, ettei kaikki ole kunnossa. Tilanteissa, joissa perheen sisällä on ongelmia, olisi hienoa jos lapsella/nuorella olisi tukihenkilö jolle voi puhua asioistaan. Tukihenkilö koetaan luotettavammaksi kuin sosiaalityöntekijä.

”Mun mielestä ainakin se ois tosi järkevää, jos vaikka huomaa, että jossain perheessä tulee vaikka yks joku lastensuojeluilmoitus tai muuta tällästä niin sit heti laittais jotain apua sinne, koska meillä ainakin mejän perheessä se oli joskus kun me oltiin ihan pieniä et sieltä niinkun monta kertaa ne kävi vaan aina kattomassa että jaahas ja lähti pois. Monta kertaa. mut sitten no kerran tuli stoppi mut sit aika monta kertaa ne vissiin kävi siellä kattomassa siellä et mikä peli siellä on. Et heti tulis niinkun jotain apua ees, se olis niinkun aika tärkeä.” H1

6.2.2 Nuoret toivoisivat tukihenkilön olevan enemmän käytettävissä

Haastatteluiden perusteella nuoret olivat erittäin tyytyväisiä tukihenkilötoimintaan. Kysimme kuitenkin nuorilta olisiko tukihenkilötoiminnassa jotakin parannettavaa tai lisättävää. Vaikka toiminnan tuntemattomuus ja harvinaisuus oli päällimmäisenä nousevia parantamisen kohteita, kertoivat nuoret myös ideoita joita lisäisivät tukihenkilötoimintaan.

Yksi nuorista kertoi jo välittäneensä toiveen eteenpäin, mutta kertoi sen vielä haastattelussakin. Hän haluaisi päästä yhdessä tukihenkilönsä kanssa käymään ulkomailla. Hän ehdotti että mukaan voisi lähteä muitakin tuettavia tukihenkilöineen ja nuoret pääsisivät näin ollen turvallisessa seurassa matkalle. Haastateltava, joka otti asian esille, oli itse jo selvitelty mahdollisuutta lomamatkaan, mutta ainakaan vielä siihen ei ollut resursseja. Haastateltava halusi mahdollisuuden päästä ulkomaille, mutta koki sen vielä niin vieraaksi asiaksi, että haluaisi tukihenkilönsä mukaan.

Toinen esille nouseva asia oli työntekijöiden rajallisen työajat. Haastattelemiemme nuorten tukihenkilöt työskentelivät arkipäivisin ja tapasivat nuoria nuorten aikataulujen salliessa. Kaksi nuorista otti esille asian, miten he kokivat tärkeäksi saada mahdollisuuden viettää aikaa tukihenkilön kanssa myös viikonloppuisin ja erityistilanteissa myös öisin.

“No vähän on se ehkä silleen kun ne on vaan arkisin töissä, niin sitten että joskus ois silleen kiva tehdä jotain vaikka viikonloppuna. Mut niinkun arkisin tuntuu että on kaikkee muutakin menoa.” H2

Nuorilla oli hyvin erilaiset tarpeet ja tavoitteet tukihenkilötoiminnalle ja sen vuoksi myös osa nuorista korosti sitä, että saavat tukihenkilönsä kiinni mihin vuorokauden aikaan tahansa, voidakseen jutella mieltä painavista asioista. Kun taas vastaavasti osa nuorista halusi tukihenkilön tueksi käytännön asioihin. Myös Rantanen (2010,72) jakoi tuettavien nuorten kokemukset kahteen erilaiseen teemaan. Osa nuorista koki tärkeimmäksi saada tukea harrastamiseen ja yhdessä tekemiseen, jolloin tuki oli toiminnallista tukea. Toiset nuoret taas painottivat tukihenkilöltä saamaansa emotionaalista tukea, jossa keskiössä on yhdessä keskustelu, näkökulmat sekä selviytymiskeinot.

7 POHDINTA

Tutkimuksemme tuloksia pohtiessamme on tärkeää muistaa, että jokaisella nuorella on lastensuojelullinen tausta, joka kielii epävakaasta lapsuudesta tai nuoruudesta. Tukihenkilö saattoi olla monelle haastattelemistamme nuorista ensimmäinen luotettava ja turvallinen aikuinen, joka heitä auttaa ja kuuntelee pyyteettömästi. Yksi haastattelemistamme nuorista sanoikin soittavansa hädän hetkellä tukihenkilölleen, koska ei kotoa saa tarvitsemaansa tukea. On varmasti selvää, että nuoren taustat ja elämäntilanne vaikuttavat suuresti siihen, millaiseen arvoon he tukihenkilötoiminnan ja oman tukihenkilön asettavat, sekä myös siihen kuinka paljon he tukihenkilön tukea tarvitsevat.

Mielenkiintoista mielestämme tutkimuksessamme oli, että vaikka nuoret kokivat tukihenkilön turvalliseksi aikuiseksi, kaikki nuoret eivät kyettyneet luottamaan tukihenkilöön kuitenkaan täysin (n=2). Enemmistöön (n=3) nuorista oli kuitenkin saatu jo luotua vakaa luottamuksellinen suhde, jolloin ei enää tarvinnut varoa mitä kertoisi tukihenkilön kuullen. Vaikka kaikki haastattelemamme nuoret eivät täysin kokeneet voivansa luottaa tukihenkilöön, he kuitenkin saivat tukea ja kaikille tukihenkilöstö oli jossain asiassa apua.

Toiselle apu oli käytännön apua, esimerkiksi laskujen maksamisessa tai kaupassa käymisessä, toiselle tukihenkilö oli ihminen, jolle voi purkaa omaa pahaa oloaan. Yksi nuorista kokikin puhumisen tukihenkilölleen jopa terapeutisena ja oloa parantavana asiana. Tutkimuksestamme kävi ilmi, että toiselle nuorelle tukihenkilö oli erittäin suuressa roolissa ja viikoittaista näkemistä pidettiin erittäin tärkeänä, kun taas vastaavasti jollekin nuorelle tukihenkilöä tarvittiin lähinnä silloin kun oli joku konkreettinen asia, jonka tekemisestä ei yksin selvinnyt. Se miten tärkeäksi tukihenkilö koettiin, riippui hyvin vahvasti nuoren omasta itsenäisyyden asteesta ja elämässä olevista vallitsevista tekijöistä.

Tukihenkilöä ei koettu sosiaalityöntekijän tavoin viranomaiseksi, vaan enemmänkin kaveriksi tai kummitädiksi, jonka mielipiteillä ja esimerkillä nähtiin olevan suuri vaikutus nuoren omaan käyttäytymiseen tai elämäntapoihin. Meidän tutkimuksessamme oli kaksi nuorta, jotka kertoivat tukihenkilön olleen auttamassa heidät irti päihteiden käytöstä. Nämä nuoret sanoivat tämän johtuvan pelkästään tukihenkilöltä saadusta tuesta ja

ilman tätä tukea he jatkaisivat todennäköisesti edelleen päihteiden käyttöä. Tukihenkilö on siis ihminen jota nuoret katsovat ylöspäin, arvostavat ja haluavat ottaa tältä mallia elämiseen.

Pohtiessamme miksi tutkimuksemme tulokset olivat niin positiivisia, päädyimme siihen, että pitkät tukisuhteet ja omalla persoonallaan työtä tekevät tukihenkilöt vaikuttavat nuorten kertomuksiin tukisuhteen laadusta. Nuoret viihtyvät omien tukihenkilöidensä kanssa ja ovat ehtineet tutustua ja luoda turvallisen luotettavan keskusteluyhteyden tukisuhteensa aikana. Tämän vuoksi he eivät ehkä halua tai osaa nimetä niin sanottuja huonoja puolia tukihenkilöistään, vaan haluavat korostaa suhteen toimivuutta ja sitä mikä siinä toimii juuri heille.

Ammatilliseen tukihenkilötoimintaan tutustuessa opimme muun muassa sen kuinka aikuisille pieneltä vaikuttavat asiat voivat merkitä paljon tukea tarvitseville nuorille. Opimme myös kuinka jo pienellä avulla voidaan saada paljon kehitystä aikaan, esimerkiksi opettamalla nuorelle kuinka maksetaan laskuja. Tällä tavoin päästään taas yksi askel lähemmäs itsenäistä ja pärjäävä nuorta joka toivottavasti kykenee olemaan osana yhteiskuntaa aikuistuttuaan.

Mielestämme opinnäytetyömme toi esiin sen, miten tärkeäksi tukihenkilö oikeasti koetaan. Uskomme, että opinnäytetyömme kertoo, kuinka vahvasti nuoret nojaavat ja arvostavat tukihenkilöään. Toisaalta, nuorten palaute varmasti otetaan jatkossa huomioon ja tulevaisuudessa tukihenkilötoiminta on parempaa, tunnetumpaa ja kiireettömämpää. Kaikista nuorten kehittämis ehdotuksista paistaa läpi ajatus siitä, että heille annettaisiin enemmän aikaa tukihenkilönsä kanssa. Niin työajan lisäämiset, kiireiden vähentämiset kuin yhteiset lomamatkat viestivät nuorten halusta saada enemmän huomiota ja yhteistä aikaa tukihenkilönsä kanssa. Toisaalta rajattu tuen määrä saattaa toimia motivoivana tekijänä, sillä nuoren täytyy pystyä ”näyttämään” tukihenkilölleen pärjäävänsä yhdessä sovitulla tavalla myös ilman tukea.

Toteutimme tutkimuksemme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009) eettisiä ohjeistuksia silmälläpitäen läpi koko prosessin. Tässä ohjeistuksessa on kolme suurta linjaa joita pohdimme työtä tehdessämme. Näitä linjoja ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingon välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojat.

Jo heti aihetta valitessamme, jouduimme pohtimaan, mikä aihe olisi toimiva myös eettisesti. Päädyimme omasta kiinnostuksestamme johtuen valitsemaan jälkihuoltoonuret, mutta rajasimme nuorten ikää tarkoituksella yli 15-vuotiaiksi, jotta he voisivat pääsääntöisesti itse päättää omasta osallistumisestaan tutkimukseemme. Varmuuden vuoksi lähetimme tilaajamme kautta alle 18-vuotiaiden huoltajille tutkimuslupalomakkeet (Liite 2) allekirjoitettaviksi ennen haastatteluiden toteutusta. Tutkimuksemme oli nuorille täysin vapaaehtoinen, ketään ei pakotettu osallistumaan ja kesken haastattelutilaisuudenkin olisi saanut lähteä jos niin olisi halunnut.

Haastateltavia informoitiin niin tilaajamme puolesta kuin meidän lähettämämme motivaatiokirjeemme avulla. (Liite 1) Kirjeessä kerroimme keitä olemme, miksi ja mistä teemme tutkimusta. Korostimme jo kirjeessä, että tutkimus on anonymi, eikä haastatteluaineistoja tulla jakamaan ulkopuolisille. Haastattelupäiviä sopiessamme yhdessä tilaajamme kanssa kerroimme heille arviomme haastattelujen kestoista, jotta he kertoisivat lisätiedot niille nuorille jotka olivat kiinnostuneita haastatteluun osallistumisesta.

Valitsemamme aihe oli sellainen, että kunnioitimme nuorten henkistä ja fyysistä koskemattomuutta. Emme kokeneet, että kukaan nuorista olisi saanut henkisiä haittoja tutkimukseemme osallistumisesta. Kuten aiemmin mainitsimme, kerroimme jo motivointikirjeessämme, että aineisto kerättiin täysin anonymisti, emme halunneet nuorten nimiä edes haastattelujemme ääninauhoille. Kertasimme vielä haastattelujen alussa nuorille mitä anonymiteetti tarkoittaa ja mihin tarkoitukseen haastatteluaineistoa käytetään. Kerroimme myös, että hävitämme aineistot opinnäytteemme valmistuttua. Nuorten yksityisyyttä suojatakseen myös tilaajamme halusi pysytellä nimettömänä, sillä haastattelemiemme nuoren määrä oli varsin pieni, jolloin kynnyksen yksittäisen nuoren tunnistamiseen kasvoi. Tämä tosin toi oman haasteensa tutkimukseemme ylös kirjaamiselle, sillä emme voineet nojata tilaajamme omiin arvoihin tuloksia pohtiessamme.

Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa on syytä muistaa, että haastatteluaineistomme on kerätty valikoiduilta nuorilta. Jätimme kiinnostuneiden nuorten haun täysin tilaajamme huomaan, koska haastattelemamme nuoret ovat lastensuojelun asiakkaita, emme voineet tietoturvallisuuden vuoksi saada nuorten yhteystietoja itsellemme. Mielestämme tämä oli varsin toimiva ratkaisu, sillä pystyimme haastattelemaan nuoria ilman ennakoasenteita, koska emme olleet tavanneet heitä aiemmin. Täytyy myös muistaa, että ne nuoret jotka halusivat osallistua haastatteluun motivaatiokirjeen saatuaan ja halusivat

kertoa omasta arjestaan, kokivat työmuodon jo entuudestaan miellyttäväksi ja positiiviseksi.

Tuloksemme olivat pääpiirteittäin hyvin samankaltaisia kuin aiemmin aiheesta tehdyt tutkimukset. Aiempia tutkimuksia nimenomaan nuoren näkökulmasta tehtynä oli verrattain vähän, mutta tuloksissa oli havaittavissa selkeää samankaltaisuutta. Kaikki aiemmat tutkimukset puhuvat puolestaan miten tärkeää ja arvokasta työtä tukihenkilötoiminta on ja kuinka suuresti se voi nuoriin vaikuttaa. Olemme tästä erittäin samaa mieltä, sillä haastattelemamme nuoret kokivat saaneensa toiminnasta apua itsenäistymiseen.

Mielestämme aiheena ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta voisi tehdä kehittämistyön tai toiminnallisen tutkimuksen jossa voitaisiin kehittää/kokeilla työmuotoon uusia puolia ja toimintatapoja. Olisi mielestämme myös mielenkiintoista tutkia millaista aikuisuuden mallia eri ammatilliset tukihenkilöt tuovat esiin tuettavilleen. Mielestämme olisi varsin tärkeää tutkia aihetta myös määrällisen tutkimuksen keinoin, sillä olisi mielenkiintoista tietää kuinka laaja toimintamalli ammatillinen tukihenkilötoiminta on valtakunnallisesti.

LÄHTEET

Aer, Janne 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanomapro Oy.

Bardy, Marjatta 2011. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Unigrafia Oy.

Eskola, Jari & Vastamäki Jaana 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy, 25–43.

HE 252/2006. Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060252.pdf>. Päivitetty 3.12.2014. Luettu 3.12.2014.

Hiltunen, Leena 2009. Graduaineiston analysointi. PDF-dokumentti. http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf. Päivitetty 3.11.2009. Luettu 5.2.2015.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hämäläinen, Juha 1987. Laadullinen sosiaalitutkimus käytännössä. Johdatus laadulliseen sosiaalitutkimuksen “käsityötaitoon”. Kuopion yliopiston julkaisuja. Yhteiskuntatieteet. Tilastot ja selvitykset 2/1987. Kuopio,

Jatkolot Oy 2015. Ammatillinen tukihenkilötoiminta. WWW-dokumentti. http://www.jatkolot.fi/ammattillinen_tukihenkilotoiminta. Ei päivitystietoja. Luettu 17.10.2015.

Jokinen, Pirjo 2011. Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24885/graduloppu.pdf?sequence=2>. Päivitetty 31.3.2011. Luettu 13.4.2015.

Korhonen, Anu 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä: Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Päivitetty 3.11.2014. Luettu 3.11.2014.

Lastensuojelun käsikirja, 2014. WWW-dokumentti. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Päivitetty 3.11.2014. Luettu 3.11.2014.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto Ry 2015. Tukihenkilötyö lapsiperheille. WWW-dokumentti. <https://mll-fi.directo.fi/perheille/tukihenkilot/>. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

MilaPro 2015. Ammatillinen tukihenkilötoiminta. WWW-dokumentti. http://www.milapro.fi/avopalvelut/ammattillinen_tukihenkilotoiminta.html. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

Nieminen, Sarianna 2009. Merikratoksen ammatillinen tukihenkilö - avohuollon ohjaaja. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Turun ammattikorkeakoulu. 113–121.

Nuorten Ystävät ry 2015. Ammatillinen tukihenkilö. WWW-dokumentti. http://www.nuortenystavat.fi/palvelut/avopalvelut/ammattillinen_tukihenkilo. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

Nuotio, Jaakko & Miettinen, Maija 2011. Tukihenkilötoiminta sosiaalisen vahvistamisen menetelmänä. Teoksessa Lundholm, Pia & Herranen, Jatta (toim.) 2011. Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. HUMAK. 191–203.

Oma Sydän oy 2015. Ammatillinen tukihenkilötyö. WWW-dokumentti. <http://www.omasydan.fi/ammattillinen-tukihenkil%C3%B6ty%C3%B6>. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

Pelastakaa Lapset ry 2015. Tukihenkilötoiminta. PDF-dokumentti. <http://www.pelastakaaalapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukihenkilotoiminta/>. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa: Hansabook, 47 - 57.

Raappana, Tarja 2014. “pääsee arjesta eroon rentoutummaan”. Kainuulaisten poikien kokemuksia lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61453/Raappana.Tarja.pdf?sequence=2>. Päivitetty 24.9.2014. Luettu 15.4.2015.

Rantanen, Sanna 2010. “Olisin ilman sitä varmaan jossain lastenkodissa tällä hetkellä.”. Nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/2a199aa520c1323ab5889a517dc312ce/1447408556/application/pdf/177841/Sanna%20Rantanen,%20pro%20gradu,%202010.pdf>. Päivitetty 13.4.2015. Luettu 13.4.2015.

Riihenaika oy 2015. Lastensuojelun ammatillinen tukihenkilötoiminta. WWW-dokumentti. http://www.riihenaika.fi/index.php?p=3_2#.VieF7X7hBhE. Ei päivitystietoja. Luettu 20.10.2015.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22 – 56.

Räty, Tapio. 2015. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Räty, Tapio. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Shemeikka, Jonna & Virkkala, Niina 2009. Nuoren kanssa kulkien. Sarpat Oy:n ammatillisen tukihenkilötoiminnan tarkastelua. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/4410/SHEMEIKKA%20_VIRKKALA.pdf?sequence=2. Päivitetty 21.8.2013. Luettu 15.4.2015.

Syrjänen, Johanna (toim.) 2010. Tukihenkilötoiminnan laatukäsikirja Tuexi. PDF-dokumentti. http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/484ad4c438a0bd9766b81d3b76a0efc1/1415020450/application/pdf/351621/tueksi_kasikirja_2painos_web.pdf. Päivitetty 30.10.2014. Luettu 3.11.2014.

THL 2013. Lastensuojelu 2012. PDF-dokumentti. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5. Päivitetty 17.2.2014 Luettu 7.11.2014.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tuomikanta, Anne 2011. "Jokainen ihminen tarvitsee toisen ihmisen lähellensä". Tukihenkilötoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori. Sosiaalityö. Pro gradu -tutkielma. PDF-dokumentti. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82765/gradu05248.pdf?sequence=1>. Päivitetty 18.8.2014. Luettu 15.4.2015.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käytäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. PDF-dokumentti. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettiset-periaatteet.pdf>. Ei päivitystietoja. Luettu 25.10.2015.

Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 2010. PDF-dokumentti. http://www.lskl.fi/files/206/LOS_sopimus.pdf. Päivitetty 14.4.2010. Luettu 3.11.2014

Motivointikirje tilaajan asiakkaille

Hei Sinä!

Olemme kaksi yhteisöpedagogi-opiskelijaa Mikkelin ammattikorkeakoulusta. Olemme työstämässä opinnäytetyötämme, jonka aiheena on jälkihuolto nuorten kokemukset ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Olemme kiinnostuneita juuri Sinun mielipiteistäsi aiheestamme kohtaan!

Haastatteluun osallistuminen on Sinulle täysin vapaaehtoista. Antamasi tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyytesi tule esille missään vaiheessa. Haastatteluissa kerrotut asiat tulevat osaksi opinnäytetyötämme niin, ettei kertojien henkilöllisyyttä voida tunnistaa.

Tutkimuksemme pyrkii kartoittamaan nuorten mielipiteitä ja kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Saatuja tuloksia voidaan jatkossa käyttää ammatillisen tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi.

Olisimme erittäin kiitollisia osallistumisestasi. Kiitokseksi saat haastattelun päätteeksi pienen palkkion!

Ystävällisin terveisin,
Eveliina Hassinen & Jenna Lensu

Mikäli Sinulla on kysyttävää tutkimukseen liittyen, ota rohkeasti yhteyttä, vastaamme mielellämme.

eveliina.hassinen@edu.mamk.fi
jenna.lensu@edu.mamk.fi

Tutkimuslupalomake

Tutkimuslupa

Eveliina Hassinen ja Jenna Lensu Mikkelin ammattikorkeakoulusta toteuttavat haastattelututkimuksen jälkihuoltonuorten kokemuksista ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta ja toiminnan kehittämisestä. Tutkimuksen toteutus toimii osana yhteisöpedagogiopintojen opinnäytetyötä.

Antamiani tietoja käsitellään anonyymisti niin, ettei minua voida tunnistaa valmiista tutkimusraportista. Haastattelutiedostot tuhoetaan tutkimuksen päätyttyä.

Haastateltavan lupa

Minä, _____ (nimi) osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti ja antamiani tietoja voidaan käyttää raportin kirjoittamisessa.

Päivämäärä ja paikka: _____

Allekirjoitus: _____

Huoltajan lupa, mikäli tutkimukseen osallistuva nuori on alle 18-vuotias

Annan nuorelleni _____ (nimi) luvan osallistua tutkimukseen.

Päivämäärä ja paikka: _____

Allekirjoitus: _____

Teemahaastattelun runko

Teemarunko

Kartoitus

- (ikä?)
- tukisuhteen kesto

Tapaamiset

- Tukisuhteen aktiivisuus
- Toiminta?
- Kuka päättää mitä tehdään
- Ryhmätoimintaa?
- Toiminnan tavoite (millaisia asetettu koko tukisuhteelle-> onko seurattu?)
- Mieleenpainuvia kokemuksia tukihenkilön kanssa

Tukihenkilöstä

- Ennakko-odotukset
- Tukihenkilö; millainen, pidätkö jne.
- Onko vaihtunut
- Saitko vaikuttaa
- Miten kuvailisit tukihenkilöäsi
- Tavoitettavuus
- Avut(millaista?)

Tukisuhde

- Millaisena kokee suhteen
- Tukisuhteen hyödyt
- Vuorovaikutussuhteen laatu -luottamus
- Koetko tarvitsevasi tukihenkilöä/tukihenkilösuhdetta?
- Työskentelyn haasteet/vaikeudet

Tulevaisuus

- Miltä tulevaisuutesi näyttää? miten tukihenkilö on siihen voinut vaikuttaa

Kehittäminen

- Nuorten mielipiteet/halut

